ቤተ ክርስቲያንህን ዕወቅ

አንደኛ መጽሐፍ

በኢ.ኦ.ተ.ቤተ ክርስቲያን የሰ/ት/ቤቶች ማ/መምሪያ
በማኅበረ ቅዱሳን የትምህርት
ክፍል የተዘጋጀ

አዲስ አበባ፣ 1988 ዓ.ም

© ማኅበረ ቅዱሳን

መጀመሪያ በ1988 ዓ.ም. ታተመ
ሁለተኛ በ1992 ዓ.ም. ታተመ

መብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው
All Rights Reserved

የኮምፒዩተር ለቀማና የገጽ ቅንብር፣ ኢትዮጵያ መጻሕፍት ድርጅት
Computer Typesetting and Design by Ethiopia Book Centre

ብራና ማተሚያ ድርጅት

መቅድም 7

ክፍል – አንድ

ክርስቲያናዊ ትውፊት 9
1. መግቢያ 9
. ትውፊት ምንድነው? 9
. ትውፊትና ትውልድ 9
. ትውፊትና ዕድገት 10
. ትውፊትና አፈታሪክ 12
2. ክርስቲያናዊ ትውፊት በዓለም መድረክ 13
. የምዕራባውያን ትውፊት 13
. የምሥራቃውያን ትውፊት 14
3. ትውፊትና ቤተ ክርስቲያን 15
4. ትውፊትና ቅዱሳት መጻሕፍት 16
5. ትውፊት በዘመነ ሕገ ልቡና 18
6. ትውፊት በቤተ አይሁድ 21
7. የአይሁድ የአብነት ት/ቤቶች 23
8. የአይሁድ ትውፊት በጌታ ዘንድ 25
9. ትውፊት በዘመነ ሐዋርያት 25
10. ትውፊት በቀደምት የቤተ ክርስቲያን አበው . . 31
11. ትውፊትን መጠበቅ 35

ክፍል – ሁለት

የመጀመሪያው መ/ክ/ዘመን ቅዱሳንና ተጋድሏቸው . . 41
1. መግቢያ 41
ሀ. የኢየሩሳሌም መንበር 41
ለ. የአንጾኪያ መንበር 42
ሐ. የእስክንድርያ መንበር 42

መ. የሮማ መንበር 43
ሠ. የኤፌሶን መንበር 43
ረ. የሰርምኔስ መንበር 43
ሰ. የአቴና መንበር 43
ሸ. የቁስጥንጥንያ መንበር 44

ምዕራፍ አንድ

ቅዱሳን ሐዋርያት 45
1. የሐዋርያት አመራረጥ 46
2. የሐዋርያት ሲኖዶስ 47
3. አዕማድ ሐዋርያት 48
4. ቅዱስ ጴጥሮስ – የሐዋርያት አለቃ 48
5. የሐዋርያት ትምህርት ለቤተ ክርስቲያን 50
6. የሐዋርያት ዝርዝር 51
7. የሐዋርያት ክብር በቤተ ክርስቲያን 57

ምዕራፍ ሁለት

የሐዋርያት ታሪክ፣ ሥራና ገድል 61
1. ቅዱስ ጴጥሮስ 61
የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት የመጀመሪያይቱ . 67
የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት ሁለተኛይቱ . . 67
2. ቅዱስ ያዕቆብ ወልደ ዘብዴዎስ 68
3. ቅዱስ እንድርያስ 70
4. ቅዱስ ዮሐንስ 71
የቅዱስ ዮሐንስ መጻሕፍት 76
የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌል 77
የቅዱስ ዮሐንስ መልእክት የመጀመሪያይቱ . 80
የቅዱስ ዮሐንስ መልእክት ሁለተኛይቱ . . 80

የቅዱስ ዮሐንስ መልእክት ሦስተኛይቱ . . 81
የቅዱስ ዮሐንስ ራእይ 81
5. ቅዱስ ፊልጶስ 85
6. ቅዱስ በርተሎሜዎስ 86
7. ቅዱስ ቶማስ 89
8. ቅዱስ ማቴዎስ 93
የቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል 97
9. ቅዱስ ያዕቆብ ወልደ እልፍዮስ 98
የቅዱስ ያዕቆብ መልእክት 100
10. ቅዱስ ታዴዎስ (ይሁዳ) 100
የሐዋርያው የቅዱስ ይሁዳ መልእክት 103
11. ቅዱስ ስምዖን ቀነናዊው 103
12. ቅዱስ ማትያስ 104
13. ቅዱስ ጳውሎስ 106
ሀ. ክልደት – ጥምቀት 106
ለ. ጉዞዎቹ 109
ሐ. የቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት 111
ወደ ሮሜ ሰዎች 111
ወደ ቆሮንቶስ ሰዎች 113
የመጀመሪያይቱ 113
ሁለተኛይቱ 114
ወደ ገላትያ ሰዎች 115
ወደ ኤፌሶን ሰዎች 116
ወደ ፊልጵስዩስ ሰዎች 117
ወደ ቈላስይስ ሰዎች 118
ወደ ተሰሎንቄ ሰዎች 118

የመጀመሪያይቱ 119
ሁለተኛይቱ 119
ወደ ጢሞቴዎስ 120
ወደ ቲቶ 121
ወደ ፊልሞና 121
ወደ ዕብራውያን 122
መ. ማጠቃለያ – ስለ ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ . . 123

ምዕራፍ ሦስት

ሌሎች በአንደኛው መ/ክ/ዘመን የተነሡ ቅዱሳን . . 126
1. ቅዱስ ሉቃስ ወንጌላዊ 126
1.ሀ. የቅዱስ ሉቃስ ወንጌል 127
1.ለ. የሐዋርያት ሥራ 129
2. ቅዱስ ማርቆስ ወንጌላዊ 130
. የቅዱስ ማርቆስ ወንጌል 133
3. ቅዱስ ጢሞቴዎስ 135
4. ቅዱስ ቲቶ 138
5. ቅዱስ በርናባስ 138
6. ሊቀ ዲያቆናት ቅዱስ እስጢፋኖስ 139
7. ቅዱስ ስምዖን የጌታ ወንድም 142
8. ወንጌላዊው ፊልጶስ 143
9. ኢትዮጵያዊው ጃንደረባ 145
10. ሌንጊኖስ ሰማዕት 146
11. አልዓዛርና እኅቶቹ 147
12. ጲላጦስ ሰማዕት 148

መቅድም

ትምህርተ ሃይማኖት ማለት ነገረ እግዚአብሔር እና ነገረ ቅዱሳን ነው። እግዚአብሔር ቅዱስ ነው። ልጆቹም ቅዱሳን እንሆን ዘንድ የቅድስናን ጸጋ ሰጥቶናል። የሃይማኖት ታሪክ ማለትም እግዚአብሔር በየዘመናቱ ከልጆቹ ጋር ያደረገው የፍቅር ግንኙነት ነው። ይህ በቸርነቱና በምሕረቱ የሚያደርገው ግንኙነት ከጥንት ዘመን ጀምሮ የሚፈጠረው ከሕዝቡ መሐል ሆነው ስለሕዝቡ ከሚጸልዩ፣ ከሚማልዱና ከሚያስቡ ቅዱሳን ጋር በመሆኑ እግዚአብሔር በምድር የሠራቸውን ድንቅ ሥራዎች በተመለከትን ቁጥር አብረን ቅዱሳን ልጆቹንም እናገኛለን።

ለልዑል እግዚአብሔር ፍቅር መላ ሕይወታቸውን ከሰጡት፣ እስከ መጨረሻው ከእርሱ ጋር ከኖሩት፣ እግዚአብሔር በምድር ላይ ለምሕረቱ የሚሆን ሰው አጥቶ እንደ ቅፍርናሆም ሕዝቦች እንዳንሆን ካደረጉን የእግዚአብሔር ልጆች መካከል የክርስትና ፋና በዓለም መብራት በጀመረበት የመጀመርያው መ/ክ/ዘመን የተነሡት ቅዱሳን ይገኙበታል።

ይህ መጽሐፍ የተዘጋጀው እነዚህን ቅዱሳን፣ ታሪካቸውን፣ ትምህርታቸውን፣ ተጋድሏቸውንና አርአያነታቸውን ከእነርሱ ብዙ ዘመን ዘግይቶ የተወለደው ይህ ትውልድ ያውቅ ዘንድ ነው። ነገር ግን በዚህች ትንሽ ጥያቄ በዚያ ዘመን የተነሡትን ቅዱሳን ታሪክ፣ ገድልና ትምህርት ሁሉንም ለመዘርዘር መሞከር ማለት ዓባይን በጭልፋ እንደሚሉት መሆን ነው።

ይሁን እንጂ ከረዥሙ በአጭሩ፣ ከብዙው በጥቂቱ፣ ቀንጭበን በረከታቸውንና ትሩፋታቸውን እንካፈል ዘንድ ለማቅረብ ሞክረናል።

ይህ መጽሐፍ ሲዘጋጅ የሚከተሉትን ቁም ነገሮች እንዲይዝ የተደረገውም ለዚህ ነው።

1. የሐዋርያት ትምህርት፣ ታሪክና ገድል ለኛ ስለደረሰበት መንገድ – ስለ ትውፊት።

2. የሐዋርያትና በሐዋርያት ዘመን የተነሡ ቅዱሳንን ገድልና ትሩፋት።

3. የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ መጠነኛ ጥናት፤ እንዲሁም

4. የዚህ ክ/ዘመን አጠቃላይ ክርስቲያናዊ ጉዞ ለማሳየት ይቻል ዘንድ ጥረት ተደርጉዋል።

እነዚህን ነገሮች ለማዘጋጀት ጥንታውያን የሀገራችንን መጻሕፍት፣ የጥንታውያን ታሪክ ጸሐፊዎችን መዛግብት (ዮሴፍ ወልደ ኩርዮን፣ አውሳብዮስ፣ ሩፊኖስ፣ ወዘተ.)፣ በዘመናችን በነዚህ ርእሶች ዙርያ የተዘጋጁ መጻሕፍት፣ በቤተክርስቲያናችን ከ1930 – 1985 ዓ.ም ባሉት ጊዜያት የታተሙ ጋዜጦችና መጽሔቶችን ለማገላበጥ ተሞክርአል።

ነገር ግን ይህ ሁሉ ሆኖ ጽሑፍ በአንድ ጊዜ ፍጹም ሊሆን አይችልምና ነገ ከነገ ወድያ የሚነሡ ሊቃውንት አሟልተው አስፍተው እንደሚያቀርቡት እናምናለን።

ይህ መጽሐፍ ግን:-

- ለምእመናን ስለ ሃይማኖታቸውና የሃይማኖት አባቶቻቸውን የሚያውቁበት፤
- ለሰንበት ት/ቤት ተማሪዎች ስለመጽሐፍ ቅዱስ ጥናትና ነገረ ቅዱሳንን ለመማርያ መነሻ፤
- በነዚህ ርዕሶች ዙርያ ጥናት ለሚያደርጉ ምሁራን ደግሞ ፍንጭ ይሰጥ ዘንድ በማኅበራችን የትምህርት ክፍል የተበረከተ ነው።

በዚሁ አጋጣሚም ጽሑፉን በማቀናበር፣ መረጃ መጻሕፍትን በማሰባሰብ፣ ረቂቁን በመገልበጥ፣ በኮምፒዩተር በማዘጋጀትና ለኅትመት በማስናዳት ለተባበሩን ሁሉ ምሥጋናችንን እናቀርባለን። እግዚአብሔር ዋጋቸውን በሰማያት ይከፍላቸው ዘንድ ቅዱስ ፈቃዱ ይሁን አሜን።

እግዚአብሔር ሥራችንን ይባርክ!

የማኅበረ ቅዱሳን የትምህርት ክፍል

አዲስ አበባ

ክፍል አንድ

ክርስቲያናዊ ትውፊት

መግቢያ

ትውፊት ምንድነው?

ትውፊት:- አወፈየ ካለው የግእዝ ቃል የወጣ ሲሆን ትርጉሙም ውርስ፣ ቅብብል ማለት ነው። ይኸውም አንድ ትውልድ (ሰው) ከርሱ በፊት ከነበሩት የሚወርሰው፣ የሚያገኘው፣ የሚቀበለው ነገር ነው። ሂደቱም በዚህ የሚያበቃ ሳይሆን እርሱም በተራው ለተተኪው ያስተላልፋል።

‹ዘአወፈየኒ አወፈይኩክ› እንዳለ በሥርዓተ ቅዳሴ።

ትውፊትና ትውልድ

በዚህ ዓለም ላይ እግዚአብሔር የሰውን ልጅ ከፈጠረበት ጊዜ ጀምሮ አያሌ ትውልድ አልፏል። እነዚህ ትውልድ በዚህ ዓለም የመጀመርያዎቹ ሳይሆኑ ተተኪዎች ናቸውና ከቀደምቶቹ የሚወርሱት፣ የሚቀበሉት የሚረከቡት ብዙ ነገር አላቸው።

ትውልድ ያለትውፊት አይኖርም። ጠቃሚም ይሁን ጉጂ በመስማት፣ በማየት ካለፈው ትውልድ የሚረከበው ነገር አለው። ለምሳሌ ኢትዮጵያውያን፤ የዶሮ ወጥ አሠራር፣ የእንጀራ አመጋገቡ፣ የአበሻ ቀሚስ፣ የፀጉር አሠራር፣ ወዘተ. ያገኘነው ከቀደሙት አበው ያየነውን፣ የተረከብነውን፣ የሰማነውን መሠረት አድርገን ነው። እኛንም ኢትዮጵያውያን የሚያሰኘን የቀደሙትን ወርሰን መገኘታችን ነው።

በክርስትናው ዓለምም፤ ጌታችን ካስተማራቸው፣ ሥርቶ ካሳያቸው፣ ሑሩ ወመሀሩ ብሎ ካዘዛቸው ሐዋርያት፣ ደቀ መዛሙር ቶቻቸው ብዙ ነገር ወርሰዋል። እነዚህ ደቀ መዛሙርቶቻቸውም ሐዋርያውያን አበው ለመባል የበቁት ሐዋርያትን መስለው፣ ሆነውም በመገኘታቸው ነው።

ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ በእግሩ ለተተካው ለመንፈስ ቅዱስ ልጁ ለጢሞቴዎስ በላከው መልእክት:- አንተ ግን ትምህርቴንና አካሄ

ዱን፣ አሳቤንም፣ እምነቴንም፣ ትግሥቴንም፣ ፍቅሬንም፣ መጽናቴንም፣ ስደቴንም፣ መከራዬንም ተከተልህ። 2ጢሞ.3፥10–11። በማለት እንደመሠከረለት፣ በክርስትናው ጉዞ አባቶቹን የሚተካው ትውልድ ሁለመናቸውን ወርሶ መገኘት አለበት። ያለበለዚያ ትውልድ ነው ተብሎ ሊቆጠር አይችልም። የራሱን አመለካከት፣ መንገድና ፍልስፍና ብቻ በመከተል አዲስ መሠረት እጥላለሁ ባይ ስለሚሆን ከጥንት ሲፈስ የነበረው መንፈሳዊ ጅረት በርሱ ዘመን ይገደብበታል። ክርስትና ደግሞ ምንጩም ወንዙም አንድ ነው።

ትውፊትና ዕድገት

ብዙ ሰዎች ሁል ጊዜ የቀደሙትን ከተመለከትን ዕድገታችን፣ የትውልዱም የፈጠራ ችሎታ ይቋረጣል ብለው ሥጋታቸውን ይገልጣሉ። ነገር ግን ትውፊት ዕድገትን አይገድብም እንዲያውም ዕድገቱ የተስተካከለ እንዲሆን ያደርገዋል!

ማደግ ማለት የራስን ትቶ የሌላውን ብቻ መቀበል አይደለም። የራስ የሆነውን በአግባቡ መጠቀም ማለት እንጂ ዕድገታችን እንጀራን አጥፍተን ፓስታ ብቻ ለምን አንበላም? የሐበሻ ቀሚሱን አሳድገን ለምን ዕርቃንን የሚያጋልጠውን አንለብስም? የዘመን አቆጣጠራችን ይቅርና የአውሮፓ ቀመር ይተካ። የቅዱስ ያሬድ ዜማ ተጥሎ፣ የንሞዛርት ቅኝት ያምጣልን ዓይነት ከሆነ ጉዞዎችን ወደ ማደግ ሳይሆን አንገትን ቆርጦ ለፀጉር አበጣጠር የመጨነቅ ያህል ነው።

የራሳችን የሆነውን ወደን፣ አክብረን የበለጠ የሚያድግበትን መንገድ መፈለግ ከሆነ ያ ዕድገት ተብሎ ሊጠራ ይችላል።

የሰጐን ዕንቁላል ስለጠፋ ጉልላት ይቅር አይባልም። ሰጐን እናርባ ይባላል እንጂ! ካህን ስላጠረ ምእመኑ ይቀድስ አይባልም። ልጆቻችንን አስተምረን ካህን እናድርጋቸው ሹመት እናሰጣቸው ይባላል እንጂ!

ዓለምኮ የሚጓዘው በአንድ አቅጣጫ ብቻ አይደለም! በተቃራኒውም ሊያመራ ይችላል። የወንጀል አሠራር፣ የውንብድና ኑሮ እየረቀቀ እና በዘመኑ ቴክኖሎጂ እየተደገፈ በመጣ ቁጥር ዕድገት ብለን ከቆጠርነው ተሳስተናል።

በመጀመርያው መ/ክ/ዘ የነበሩ አበው ቀደምት አበው የቤተ ክር ስቲያንን አሠራር፣ የአምልኮ ሥርዓቱን ልብስ ተክህኖውን፣ ጽንሐ ሑን፣ ዕጣኑን፣ መንበሩን ወዘተ. ከአሪቷ ቤተ መቅደስ ለቤተክርስቲያን እንደሚገባ አድርገው ተረክቡ እንጂ በዘመኑ ሠልጥኖ የነበረውን የግሪካዊ–ሮማ (Greeco-Roman) ፍልስፍና አልጨመሩበትም። ይህም የሆነው ሥልጣኔው፣ ፍልስፍናው፣ ዕውቀቱ ሳይገባቸው ቀርቶ ሳይሆን የዚህ ሥጋዊ ፍልስፍና ውጤቱ እግዚአብሔርን መካድ፣ ሥጋዊ ፍላጐትን ማርካት፣ ምድራዊ ድሎትን ማደላደል መሆኑን ስለተገነዘቡ ነው።

ይሁን እንጂ አባቶቻችን በዚያን ዘመን ክርስትናን ለማስፋፋት የሚያስችሉ ከቤተ ክርስቲያን ሥርዓትና ትውፊት ጋር የማይጋጩ፣ ያላትንም ሀብት የማያጠፉ ጥበባትን ተጠቅመውባቸዋል።

ለምሳሌ፣ሠዓልያን ሥዕለ ቅዱሳንን ሲስሉ ቤተ ክርስቲያን በታልና በጽሑፍ ያቆየችውን መሠረት አድርገው ገለጡት እንጂ የራሳቸውን አመለካከትና ፍላጐት ተጠቅመው ትውፊቱን በመሻር ልብወለድ ሥዕል አላቀረቡም።

ቋንቋ:- በዚያ ዘመን የዓለም ቋንቋ ተደርጐ ይሠራበት በነበረው የግሪክ ቋንቋ ቤተ ክርስቲያን ተጠቅማበታለች። ነገር ግን ሐዲስ ኪዳንን ወደ ግሪክ ቋንቋ ስትተረጉም፣ በግሪኩም ቋንቋ ስትጠቀም የዕብራውያንን ባህል ለቅታ ወደ ግሪኩ ባል አልጠቀለለችውም።

ለምሳሌ፣ በዮሐ.10፥1–5 የምናገኘው ዐንቀፀ አባግዕ:-

‹በጎቼ ድምጼን ይሰማሉ ይከተሉኝማል› በሚለው በጎች እረኛውን የመከተሉ ባሕል የምሥራቃውያን እንጂ የግሪካውያን አይደለም። ነገር ግን የተጻፈው በግሪክ ቋንቋ ነው።

የትውልድ ዕድገት አንዱን ጥሎ ሌላውን አንጠልጥሎ እስካልሆነ ድረስ ትውፊት ከቴክኖሎጂ ጋር አይጋጭም። ቴክኖሎጂ ባስገኘው ቴፕ ቅዳሴያችንን በድምፅ ቀርፀን ለተተኪው ትውልድ እናስቀምጥበታለን እንጂ የቴክኖሎጂ ውጤት ነው፣ የሰው ኃይልና ጊዜ ይቆጥባል ብለን በካህናቱ ምትክ የቅዳሴ ካሴት ቴፕ ውስጥ አስገብተን በሰንበት ጠዋት አናስቀድስም።

ቴክኖሎጂን ተጠቅመን በቀላሉ ጧፍ ለመሥራትና ለአብያተ ክርስቲያናትም በቶሎ ለማዳረስ የሚያስችለንን መንገድ እንቀይሳለን እንጂ ጧፍን በእጅ ባትሪ አንቀይረውም።

የዕድገት ምንነት በክርስቲያናዊ አመለካከት፣ በነዚህ ጥቂት ምሳሌዎች እንኳን በቅንፅሉ ሳይገባን አይቀርም። አለበለዚያ ትውፊታችንን አስጥሎ፣ ታሪክ አልባ፣ አባት አልባ፣ ቅርስ አልባ የሚያደርገንን ውድቀት እንጂ ዕድገት አንለውም።

ትውፊትና አፈታሪክ

በአንዳንድ ምሁራን ዘንድ ትውፊትን ከአፈታሪክ ጋር መቀላቀሉ እየተለመደ መጥቷል። ሁለቱ ግን የምሥራቅና ምዕራብ ያህል ይለያያሉ።

አፈ ታሪክ (Legend) የአንድ ሕዝብ የሥነ ጽሑፍ መነሻው የሆነ የኪነ ጥበብ (Art) ዘርፍ ነው። ስለሚያያቸው፣ ስለሚሰማቸውና ስለሚያጋጥሙት ነገሮች ማንነት፣ ታሪክና ሂደት አንድ ሕዝብ አፈታሪክ ይናገራል። እውነትም ፈጠራም ሊሆን ይችላል። ነገር ግን የሕዝብ ቅርስ ነውና ከትውልድ ወደ ትውልድ ይሸጋገራል።

የግሪክና የሮማ አማልክት ታሪክ፣ የሞት፣ የትዳር ፍቺ፣ የበቅሎ መካን መሆን፣ የሰማይ መራቅ – ምክንያት የሚገለጥባቸው አያሌ አፈታሪኮች ይገኛሉ።[1]

ትውፊት ግን ከነዚህ ይለያል። ለምሳሌ የእነዚህን አፈታሪኮች ባለቤት የሆነውን ሕዝብ የምንለየው በትውፊት ነው። ምክንያቱም ለኛ ‹አሉ እነ እገሌ› ተብሎ የሚተረክልን ከአያት ከቅድመ አያት የተወረሰውን መሠረት በማድረግ ነውና ራሳቸው አፈታሪኮች ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተላለፉት በትውፊት ነው። ለዛቸው፣ ቃናቸው፣ ሥነ ጽሑፋዊ ውበታቸው ተጠብቆ።

በትውፊት አማካኝነት አፈታሪኮች፣ ተረቶች፣ አባባሎች፣ ሥነ ቃሎች ወደ ተከታዩ ትውልድ ይተላለፋሉ። ክርስቲያናዊው ትውፊት ደግሞ ከነዚህ ሁሉ ይበልጣል። ያለፉትን አበው መንፈሳዊ

---

1 Oxford English Dictionary

ኑሮ፣ ባሕል፣ ሥርዓት፣ ታሪክ እና ገድል ያቆየናል። እኛም ክርስትናን ተቀባዮች እንጂ ጀማሪዎች አይደለንምና ተቀብለን አባቶቻችንን እንመስልበታለን።

ክርስቲያናዊ ትውፊት

በዓለም መድረክ

እስከ 451 ዓ.ም የቤተ ክርስቲያን መለያየት ድረስ በቤተክርስቲያን የነበረው ክርስቲያናዊ ትውፊት አንድ ወጥ ነበር። ለዚህም ነው እስከዚህ ዘመን የነበሩ አበው ቅዱሳን በመላው ዓለም ጥንታውያን አብያተ ክርስቲያናት በዓላቸው የሚከበረው:-

ነገር ግን በ5ኛው መ/ክ/ዘ በሮማ ቤተ ክርስቲያን መሪዎች የሥልጣን ጥማት የተነሣ ቤተ ክርስቲያን ስትከፋፈል ከግሪክ ጀምሮ ወደ ምዕራብ የነበሩት ምዕራባውያን ሲባሉ ከዚያ መለስ ያሉት ደግሞ ምሥራቃውያን ተባሉ።

ምሥራቃውያኑ የአባቶቻቸውን ትውፊት በመጠበቃቸው በምዕራባውያኑ ተጠሉ። ምዕራባውያኑ ደግሞ በዘመናቸው ከነበሩት የሮማ ነገሥታት ጋር የመቀራረቡን ዕድል ተጠቅመው ቤተ ክርስቲያናቸውን ታላቅ ያደረጉ መስሏቸው በሥጋዊ ድሎትና ፍልስፍና በመምራት ከእውነተኛው ትውፊት ራቁ።

የምዕራባውያን ትውፊት

እስከ 5ኛው መ/ክ/ዘ ድረስ የነበረው ትውፊታቸው ከምሥራቅ ቤተ ክርስቲያን ጋር ተመሳሳይ ነበረ ለማለት ይቻላል። በዚህም የተነሣ ከምሥራቃውያኑ ጋር የሚያመሳስሉዋቸው ጥቂት ነገሮች ዛሬም ይገኛሉ። ለምሳሌ

- በዓላተ ቅዱሳን
- የአጽዋማት ቀናና
- የገዳማት ሥርዓት
- ምሥጢራተ ቤተ ክርስቲያን (በአንዳንዱ)
- ምልጃ ቅዱሳን፣ ወዘተ.

ከ5ኛው መ/ክ/ዘ በኋላ ግን ለሥልጣን ሲሉ በፈጠሩት እልክ በምሥራቃውያኑ ላይ ጥላቻ ስላደረባቸው ከኦርቶዶክሳዊት መንገድ ራሳቸውን ለዩ። በዚህ የተነሣ ትውፊታቸው የራሱን መንገድ መከተል ስለጀመረ ዛሬ የምዕራባውያን ትውፊት (Western Tradition) በመባል ይጠራል።

የምሥራቃውያን ትውፊት

የምሥራቅ አበው በአብዛኛው የሐዋርያት ደቀ መዛሙርት ከነበሩት አበው የተማሩ ናቸው። ምክንያቱም:-

1. ከ12 ሐዋርያት አብዛኛዎቹ ያስተማሩት፣ በሰማዕትነትም ያረፉት በዚህ ሥፍራ ነው።
2. ለዕብራውያን ትውፊት የቀረቡ በመሆናቸው (ቤተ ክርስቲያን ደግሞ ከዕብራውያን የወረሰችው ብዙ በጎ ትውፊት አላት።)
3. ቤተ ክርስቲያን የተመሠረተችው እና የመጀመሪያዎቹ ጥንታውያን የክርስትና ት/ቤቶችም የተቋቋሙት በዚህ ቦታ በመሆኑ የሐዋርያት ትምህርት፣ ሥርዓትና ትውፊት በሚገባ ተጠብቆ ደርሶዋቸዋል።

በ451 ዓ.ም በደረሰው የክርስቲያኖች መለያየት ከሮማ ቄሳሮች ጋር በገጠሙ የሮማ መለካውያን አበው የተነሣ መከራ፣ ስደት፣ መንገላታት፣ ከመንበራቸው መሰደድ፣ መታሠር ቢያጋጥማቸውም ምሥራቃውያኑ ሕይወታቸውን እንጂ ትውፊታቸውን አላጡም።

በ6ኛው መ/ክ/ዘ በዓረቢያ በረሃ የተጀመረው እስልምና በዘመኑ የነበረውን የክርስቲያኖች መለያየት በመጠቀም በመካከለኛው ምሥራቅ ባለ በሌለ ኃይሉ ሲዘረጋ፣ የምዕራቡ ዓለም ክርስቲያን መሆናቸውን ዘንግተውት በቸልታ ሳይረዱዋቸው ቀሩ። ምሥራቃውያኑ ደግሞ የምዕራቡ ዓለም ተጽዕኖ፣ መከራና ስቃይ አድክሞዋቸው በዓረቡ ዓለም ቢወረሩም ብዙ ቅርሶችን እና ታሪካዊ ቦታዎችን ቢያጡም፤ በየበረሃው፣ በየፍርኩታው፣ በየገዳሙ የአበውን ትውፊት ጠብቀው አቆይተውናል።

ምዕራባውያኑ በ16ኛው መ/ክ/ዘ ማርቲን ሉተርና ተከታዮቹ ባስነሡት ተቃውሞ የተነሣ ብዙ የአበው ትውፊቶችን ለሥልጣኔ እያሉ ሲተው ምሥራቃውያኑ ግን ምንም ባይመቻቸው፣ ባይደላቸ ውና መንገዱ ሁሉ የሰማዕትነት ጉዞ ቢሆንባቸውም ማንነታቸውን ግን አልዘነጉም።

ትውፊትና ቤተ ክርስቲያን

ቤተ ክርስቲያናችን ለክርስቲያናዊ ትውፊት ታላቅ ቦታ ትሰጣለች። ጥንታዊት በመሆንዋ ከቀደምት አበው የወረሰችው አያሌ ነገር አላት። እነርሱም ሁለት ዓይነት ናቸው።

1. ቁሳውያን:- መጻሕፍት፣ ንዋየ ቅድሳት፣ አብያተ ክርስ ቲያናት፣ ገዳማት፣ አድባራት፣ ወዘተ የዚህ ክፍል ናቸው።
2. ቃላውያንና ራእያውያን:- ትውልዱ ከአባቶቹ በመስማት በማየት ለኑሮው የሚጠቀምባቸው ነገሮች ናቸው። ለምሳሌ ባሕሉ፣ ንግግሩ እና ሥርዓቱ ከአባቶቹ እያየ እና እየሰማ የሚቀበላቸው ናቸው።

እነዚህ ሁለቱ ሀብቶችዋ ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተ ላለፉት፣ የቤተክርስቲያን መሆናቸውም የሚረጋገጠው በትውፊት ነው። አዲሱ ትውልድ የኔ ናቸው፣ እውነተኛ ናቸው ብሎ የሚቀ በለው አበው ስላስረከቡት በእነርሱ እጅ፣ በሕይወታቸው ስላያቸው እንጅ በላበራቶር ፈትኖ አይደለም።

ለሚታየው ለሚዳሰሰው ነገር እንኳን ሳይቀር ማረጋገጫው ትውፊት ነው።

ለምሳሌ:- የቤተክርስቲያን መጻሕፍት እስከ 2ኛው መ/ክ/ዘመን ድረስ ተነጣጥለው ይገኙ ነበር።[2] ‹መጽሐፍ ቅዱስ› ተብለውም በአንድ ላይ አልተጠረዙም። ነገር ግን በዚያን ዘመን የነበሩ ክርስቲያኖች ተጠቅመውባቸዋል። አበው የወንጌላውያንንና የሌሎችን መጻሕፍት ለይተው በስማቸው ጠርተዋቸዋል። ነገር ግን የጻፉዋቸው ሐዋርያት የኔ ናቸው ያላሉባቸው ብዙዎች ናቸው።

[2] Tradition and Orthodoxy p.10

እነዚህ ሁሉ የግን እንደሆኑ የታወቁት ከቀደምት አበው በተገኙ ትውፊታውያን ማስረጃዎች ነው።

በተለይም በ2ኛው መ/ክ/ዘመን ግኖስቲኮች የተባሉ መናፍቃን ፍልስፍናን ከእምነት ሊቀላቅሉ ሲነሱ ቅዱሱን መጻሕፍት ለኑፋቄያቸው አላመች ቢሏቸው የራሳቸውን ድርሰት እያስመሰሉ በመጻፍ በሐዋርያት ስም ለመጠቀም በመሞከራቸው ቅዱሳን አበው ቅዱሳት መጻሕፍትን በቀኖና መወሰን ግድ ሆነባቸው።

እነዚህ መጻሕፍት በቀኖና ሲወሰኑና መጽሐፍ ቅዱስ ተብለው ሲጠሩ በላያቸው ላይ የሐዋርያት ፊርማና ማኅተም አልነበረ ባቸውም። ለማንነታቸው ማረጋገጫው የቤተ ክርስቲያን አበው ትውፊት ነበር። በዚያን ዘመን የነበሩ አበው የመጻሕፍትን ቀኖና ሲደነግጉ በትውፊት ያገኙአቸውን እንጂ ልብ ወለድ የግኖስቲኮች ድርሰቶችን አልቀላቀሉም።[3]

እንግዲህ ትውፊት ለቤተ ክርስቲያን ጉዞ ከጥንት ጀምሮ የእም ነትዋ፣ ሥርዓትዋና ባሕልዋ ማረጋገጫ፣ መግለጫና ማስተላለፊያ መንገድ በመሆን አገልግሎዋል ማለት ነው። አባታችን ቅዱስ ቄርሎስ ‹ሃይማኖት ርትዕት እንተ ሐዋርያት ትውፊት› በማለት እንደ ተናገረው የሐዋርያት ውርስ የሆነች ሃይማኖታችንን የተረከብንበት እና የምናስረክብበት መንገዱ ትውፊት ነው። ያለበለዚያ የክርስትናው ወንዝ መንገድ ላይ ይቆማል።

ትውፊትና ቅዱሳት መጻሕፍት

ትውፊት ከቅዱሳት መጻሕፍት ጋር የሚጋጭ የሚመስላቸው ሰዎች አሉ። ነገር ግን ደም ከደም ሥር ጋር እንደማይጋጨው ሁሉ እነርሱም አይጋጩም። ምክንያቱም:-

1. ትውፊት መጽሐፍ ቅዱስን ያገኘንበት መንገድ ነው። አበው መጽሐፍ ቅዱስ ይኼ ነው ብለው ባያስረክቡን ኑሮ ከየት ይመጣ፣ ይህ ትውልድስ በምን ያውቀው ነበር? ለማግኘት የቻልነው አበው ስላቆዩን ቤተ ክርስቲያንም ስላረጋገጠችልን አይደለምን?

---

3 Ibid p.21

2. ትውፊት የቅዱሳት መጻሕፍት ቃል እንዳይፋለስ ይጠብቃል። አበው መጻሕፍትን ሲያስረክቡን የደራሲውን ገድል፣ የተጻፈበትን ባሕል፣ የመጻሕፍቱን ትርጓሜ ከምንጩ የቀዱትን ጭምር ነው። ይህም ማንም በየትም ዘመን ተነሥቶ የራሱን ሀሣብና ፍልስፍና በመጨመር የቅዱሳት መጻሕፍትን ቃል እንዳያጣምም አድርጎታል።

ዛሬ በቤተ ክርስቲያናችን የምናገኛቸው ትርጓሜያት ጥንት አበው (እነ ዮሐንስ አፈወርቅ፣ ቅዱስ ቄርሎስ፣ ቅዱስ አትናቴዎስ፣ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ...) ወዘተ. ያስተማሩንን እንጂ አዲስ ጥናት አደረግን ብለን በየዘመናቱ በሥጋዊ ምርምር የተራቀቅንበትን አይደለም።

ለምሳሌ በሉቃ.10፥29–37 የምናገኘውን የሩኅሩኅ ሳምራዊን ታሪክ በመጀመሪያው መ/ክ/ዘመን ከሐዋርያውያን አበው መካከል የነበረ አባት የተረጐመውን በ2ኛው መ/ክ/ዘመን የነበረው ሄሬኔዎስም ደገሞታል።[4] ይህ የእነርሱ ትርጓሜ ሳይዛባ፣ ሳይፋለስ በጥበበ እግዚአብሔር በቤተ ክርስቲያናችን ውስጥ ዛሬም ይገኛል።

ወደ ኢያሪኮ የወረደው ሰው – አዳም፤ ኢየሩሳሌም – ገነት፤ ኢያሪኮ፥ ዓለም፣ ወንበዴዎቹ – አጋንንት፣ ርኅሩኅ ሳምራዊ – ጌታ መሆኑን እነርሱ የተረጐሙት በኛም ዘመን አለ።[5]

- 3 ትውፊት ቅዱሳት መጻሕፍትን ያብራራል።

ቅዱሳት መጻሕፍትን ቤተ ክርስቲያናችን ብቻቸውን አላገኘቻቸውም። አላስረከበችንምም። መጻሕፍት ‹ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነ እናምን ዘንድ› የሚያስችለንን ያህል ከባሕር በጭልፋ አቀረቡልን እንጂ ትምህርተ ክርስትናን አላጠቃለሉልንም። ስለዚህም በቅዱሳት መጻሕፍት ተጽፈው ግልፅ ላልሆኑ፣ የተጧሉ ታሪኮች ለማይመስሉ ክፍሎች በትውፊታችን ያገኘናቸው ትምህርቶች ማብራሪያዎቻቸው ናቸው።

ትውፊት ቅዱሳት መጻሕፍትን በመጠበቅ ከማውረስ በስተቀር የሚያዛባ የሚያፋልስ ምንም መንገድ የለውም። እንዲያውም ዛሬ

---

4 Origen Hom. Wc 34

5 ትርጓሜ ወንጌል ገፅ 328–29

ዓለም እርስ በርሱ በእምነት እየተለያየ የመጣው ትውፊቱን ትቶ በፍልስፍናው በመመራቱ ነው።

ትውፊት በዘመነ ሕገ ልቡና

ትውፊት አበው የጽሑፍን ሕግ ከማግኘታቸው በፊት ሥርዓተ አምልኮዋቸውን ለትውልድ ያወረሱበት ብቸኛው መንገድ ነበር።

የሕግ መጻሕፍት የተጻፉት ከጌታችን ከመድኃኒታችን ከኢየሱስ ክርስቶስ ልደት በፊት 1400 ዓመት አካባቢ ነው። ከዚህ ዘመን በፊት በምድር ላይ የነበሩ ቅዱሳን አበው እግዚአብሔርን አገልግለው መንገዳቸውን ከእርሱ ጋር አድርገው ‹ፍጹምና ጻድቅ› ተብለው ለክብር በቅተዋል። እነዚህ ቀደምት አበው ከአባቶቻቸው ሥርዓተ አምልኮን የተቀበሉትና እነርሱም በፋንታቸው ለልጆቻቸው ያወረሱት በትውፊት ነው። ምክንያቱም በዚያ ዘመን ስለ ነገረ እግዚአብሔርና ሥርዓተ አምልኮ የተጻፉ መጻሕፍት አልነበሩምና። ለምሳሌም:-

ሥርዓተ መሥዋዕት

የመሥዋዕት ሥርዓት የተሠጠው ለሊቀ ነቢያት ሙሴ በ1400 ዓመት ከጌታ ልደት በፊት ነው። ነገር ግን ከዚህ ዘመን 4000 ዓመት አስቀድሞ የነበሩ አቤልና ቃየል መሥዋዕትን ለእግዚአብሔር ማቅረባቸውን መጽሐፍ ቅዱስ ያስተምረናል። ዘፍ.4፥3-5። በዚያን ዘመን ስለዚህ ሥርዓት ትምህርት የሚሰጡ መጻሕፍት አልነበሩም። እነዚህ ሰዎች ከየት ተማሩት? ‹ገድለ አዳም› የተሰኘው የቤተ ክርስቲያናችን መጽሐፍ አባታችን አዳም ከገነት በተባረረ ጊዜ በእግረ ገነት መሥዋዕት መሠዋቱን ይነግረናል። የአዳም ልጆችም ይህንን ሥርዓት ከአባታቸው በትውፊት ወርሰው ተጠቅመውበታል።

በዘመን ኖኅ ደግሞ የዚህን ትውፊት ያለማቋረጥ መቀጠል የሚያመለክት ታሪክ እናገኛለን።

ጻድቁ ኖኅ ከመርከብ በወጣ ጊዜ «ኖኅም ለእግዚአብሔር መሠዊያውን ሠራ፣ ከንጹሕም እንስሳ ሁሉ ከንጹሐን ወፎችም ሁሉ ወስዶ በመሠዊያውም ላይ መሥዋዕት አቀረበ።» ዘፍ.8፥20 ይላል።

ሀ. መሥዋያውን ሠራ:- አባታችን ኖኅ የምሥዋዑን (መሠዊያን) አሠራር ከየት ተማረው? ከአባቶቹ ከነ አቤል በትውፊት ያገኘው ትምህርት ካልሆነ በቀር! በዚያን ጊዜ በኦሪት መጽሐፍት ላይ እንደተዘረዘረው ያለ የመሠዊያን አሠራር የሚገልጥ መጽሐፍ አልነበረም።

ለ. መሥዋዕት:- ከአቤል እስከኖኅ ያለው ዘመን 1400 ዓመት ነው።[6] ነገር ግን ለልዑል እግዚአብሔር መሥዋዕት የማቅረቡ ሥርዓት ሳይቋረጥ ለጻድቁ ኖኅ የደረሰው በትውፊት ነው።

ሐ. ንጹሑን ለእግዚአብሔር ማቅረብ:- አቤል ‹ንጹሕ እግዚአብሔር ንጹሕ መሥዋዕት ይገባዋል› በማለት ከበጎቹ ንፁሑን እንዳቀረበ ሁሉ ኖኅም ይህንን ደገመው። ይህንንም ትምህርት ከጻድቁ አቤል ያገኘው በትውፊት ነው። ምክንያቱም ንጹሕ የሆነውንና ያልሆነውን እንስሳ የመለየት ሥርዓት ከእርሱ በኋላ 2600 ዓመት ዘግይቶ ለሊቀነቢያት ሙሴ የተሰጠ ነበርና!

የእግዚአብሔር ቤት

አባታችን ያዕቆብ ከወንድሙ ከኤሳው ሸሽቶ ወደ አጐቱ ሀገር ወደ ሶሪያ ሲኮበልል እግዚአብሔር በፍኖተ ሎዛ በራእይ ተገለጠለት። ያዕቆብም ከዕንቅልፉ ተነሥቶ – በእውነት እግዚአ ብሔር በዚህ ሥፍራ ነው እኔ አላወቅሁም ነበር አለ። ፈራ እንዲህም አለ:- ይህ ሥፍራ እንዴት ያስፈራል! ይህ ሥፍራ የእግዚአብሔር ቤት ነው እንጂ ሌላ አይደለም። ይህም የሰማይ ደጅ ነው። ዘፍ.28፥17። ስለ እግዚአብሔር ቤት በሕግ መጻሕፍት ትምህርት የተሰጠው በዘመነ ሙሴ (በደብተራ ኦሪት) በኋላም በዘመነ ሰሎሞን (ቤተ መቅደስ ሲሠራ) ነው። ነገር ግን አባታችን ያዕቆብ ‹የእግዚአብሔር ቤት፣ የሰማይ ደጅ› ብሎ እንዴት ለመናገር በቃ!

አባታችን አዳም እንደ መላእክት ሥርዓት በገነት ውስጥ ከእግ ዚአብሔር ጋር የሚገናኝባት በአት ነበረችው። እርሱና እግዚአብሔር

6 በዘፍ.5፥1–31 ያሉትን አበው ዕድሜ ይቁጠሩ።

የሚገናኙባት። ይህቺን ትምህርት ለልጆቹ አውርሶአቸዋል – በትውፊት። ለዚህም ነው ቅዱስ ያዕቆብ ያንን ራእይ ባየ ጊዜ ‹የእግዚአብሔር ቤት› በማለት የተናገረው።

አባታችን ያዕቆብ ግልጾ ከዕንቅልፉ በተነሣ ጊዜ ተንተርሶት የነበረውን ድንጋይ ወስዶ ሐውልት አድርጎ አቆመው፤ በላዩም ዘይትን አፈሰሰበት። ያዕቆብም ያንን ሥፍራ ቤቴል ብሎ ጠራው ዘፍ.28፥18።

ለያዕቆብ አባታችን በቅብዐተ ዘይት (ሜሮን) ማክበርን ማን አስተማረው? ከመጽሐፍት? አልነበረም። በትውፊት ከአባቶቹ ያገኘው እንጂ! ዛሬ በቅድስት ቤተ ክርስቲያን እንደምናደርገው ድንጋይ አቁሞ በዘይት አክብሮ – ቤቴል (የእግዚአብሔር ቤት) ብሎ ጠራው። በቤተ ክርስቲያናችንም በኤጲስ ቆጶሱ የመሠረት ድንጋይ ተጥሎ በቅብዐተ ሜሮን ከብሮ ቤተ ክርስቲያን (የእግዚአብሔር ቤት) ትታነፃለች። ያ የቅዱስ ያዕቆብ ሥርዓት 4000 ዘመናትን አልፎ ለእኛም በትውፊት መድረሱ አይደንቅም!

አባታችን ያዕቆብ ጉዞውን ወደ ሶርያ ከመቀጠሉ በፊት ‹እግዚአብሔር ከእኔ ጋር ቢሆን፣ በምሄድባትም በዚህች መንገድ ቢጠብቀኝ፣ የምበላውንም እንጀራ የምለብሰውንም ልብስ ቢሰጠኝ፣ ወደ አባቴ ቤትም በጤና ብመለስ፤ እግዚአብሔር አምላኬ ይሆንልኛል። ለሐውልት የተከልሁት ይህም ድንጋይ የእግዚአብሔር ቤት ይሆናል። ከሰጠኸኝም ሁሉ ለአንተ ከአሥር እጅ አንዱን እሰጥሃለሁ።› ዘፍ.28፥20–22 በማለት ተስሎ ነበር። ለመሆኑ አባታችን ያዕቆብ ከአሥር አንድ አሥራት በኩራትን የማውጣትን ሥርዓት ከማን ወረሰው? ወደኋላ ተመልሰን ቀደምት አበውን ስንመለከት እንዲህ የሚል ነገር በጻድቁ አቤል ታሪክ ላይ ተጽፎ እናገኛለን። አቤልም ደግሞ ከበጎቹ በኩራትና ከስቡ አቀረበ። ዘፍ.4፥3። ያዕቆብ የአሥራት በኩራትን ሕግ በመጀመሪያ አቤል ከዚያም በኋላ አያቱ አበብዙኃን አብርሃም መልከጼዴቅን በጉበኘ ጊዜ ከሁሉ አሥራትን ሰጠው። ዘፍ.14፥20 ተብሎ እንደተጻፈ አባቶቹ ያደረጉትን ወርሶ እርሱም ተጠቀመበት። ትውፊት ማለት እንግዲህ ይህ ነው። ከቀደሙ አበው መውረስ።

ትውፊት በቤተ አይሁድ

ቤተ እሥራኤል የአበው ዘመን ትውፊት ወራሾች ናቸው። በኋላም አሥሩ ነገድና ሁለቱ ነገድ በ922 ዓመት ከጌታችን ልደት በፊት ሲለያዩና አሥሩ ነገድም በልዩ ልዩ ምክንያት ኃይላቸው ተዳክሞ ማኅበራዊና ሃይማኖታዊ ክብራቸውን ሲያጡ ቤተ አይሁድ የቤተ እሥራኤል ትውፊት ወራሾች ሆነዋል። ለምሳሌ:-

የቅዱሳት መጻሕፍት ትውፊት

የብሉይ ኪዳን ጸሐፍት እሥራኤላውያን እንደመሆናቸው መጠን ቤተ ክርስቲያንም የተቀበለችው ከእነርሱ ነው። በቤተ አይሁድ የነበሩት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት የተጠረዙበትና በቃል የተነገሩበት ዘመን የሚለያይበት ጊዜ አለ። ለምሳሌ

የሙሴ ጸሎት:- ሊቀ ነቢያት ሙሴ ይህንን ያስተማረው 1400 ዓመት ከጌታ ልደት በፊት ሲሆን የተጻፈው ግን ከመዝሙረ ዳዊት ጋር በ1000 ዓመት ከጌታ ልደት በፊት አካባቢ ነው። (መዝ.89) እስከዚህ ዘመን ድረስ በትውፊት ይቀባበል ነበር።

የጠቢቡ ሰሎሞን ምሳሌዎች:- ጠቢቡ ሰሎሞን የተናገራቸውን ምሳሌዎች የሰበሰቡዋቸው የተለያዩ ሃገሮች ሰዎች ናቸው። ለምሳሌ ከምዕራፍ 25 በኋላ ያሉትን የይሁዳ ንጉሥ የሕዝቅያስ ሰዎች የቀዱዋቸው ናቸው። ምሳሌ 25፥1። እነዚህም በሕዝቡ ዘንድ በትውፊት ሲተላለፉ የቆዩ ናቸው።

ቤተ አይሁድ ቅዱሳት መጻሕፍትን ጠብቀው ለቤተ ክርስቲያን አቆይተዋል። እነዚህ መጻሕፍት በአይሁድ የአኗኗር ሁኔታ መለያየት የተነሣ የተለያዩ ነበሩ። አይሁድ በልዩ ልዩ ምርኮ ተወስደው ስለነበር በዝርወት በልዩ ልዩ ሃገሮች ይኖሩ ነበር። ከነዚህ የተረፉትም መከራውን ችለው በሀገረ ፍልስጥኤም ይቀመጡ ነበር። አንዳንድ መጻሕፍት በዝርወት ባሉት እጅ ተገኝተው በሀገራቸው በነበሩት እጅ አይገኙም፤ ሌሎች ደግሞ በሀገሬው እጅ እያሉ በዝርወት በነበሩት እጅ አልነበሩም። ነገር ግን በንጉሥ በጥሊሞስ አሳሳቢነት ብሉይ ኪዳን በ2ኛው መ/ክ/ዘመን ከጌታ ልደት በፊት

ወደ ጽርዕ ቋንቋ በሰብዓሊቃናት ሲተረጐም የተተረጐሙት ሁለቱም ዓይነት መጻሕፍት ነበሩ።

ዕብራውያን ለትውፊት የሰጡት ቦታ

ዕብራውያን የጽሑፍን ሕግ ከዘመነ አሪት ጀምሮ ሲቀበሉ አስቀድመው ከቀደሙ አባቶቻቸው የወረሱትን ትውፊት አልጣሉትም። ነገር ግን የቅዱሳት መጻሕፍትን ቃል ለመተርጐም ተጠቀሙበት እንጂ። ለምሳሌ:-

ዘጸ.16፥29 – በሰባተኛው ቀን ማንም ከሥፍራው አይሂድ። በማለት ስለ ቀዳሚት ሰንበት ይደነግጋል። ነገር ግን ‹ሥፍራው› የሚለው ቃል ምን ማለት እንደሆነ አልተገለጠም። ቤቱ፣ ግቢው፣ መንደሩ፣ ሀገሩ...ወይስ? ዕብራውያን ይህንን ቃል በተግባር ሊተረጉሙት የቻሉት የአባቶቻቸውን ትውፊታዊ ትርጓሜ በመያዝ ነው። ይኸውም 2000 ክ.ሚ (ክንድ) ክልል ሆኖ ተወስዶአል። (የአይሁድ ሊቃውንት ይህንን ትርጉም የወሰዱት በዘኁ.35፥5 ያለውን በመንተራስ ነው የሚሉ አሉ።) በዚህ መንገድ ‹ሥፍራው› የሚለው ቃል 2000 ክንድ ካሬ ተደርጐ ስለተተረጐመ 2000 ክንድ የሰንበት መንገድ በመባል ይጠራ ነበር። የሐዋ.1፥12።

ዘጸ.20፥10:- ሰባተኛው ቀን ግን ለእግዚአብሔር ለአምላክህ ሰንበት ነው... በእርሱ ምንም ሥራ አትሥሩ– በዚህ ትዕዛዝ ላይ ‹ሥራ› የሚለው ቃል ትርጉሙ ሠፊ ነው። የትኛው እንቅስቃሴ ከሥራ እንደሚቆጠርና እንደማይቆጠር አልተገለጠም። የዕብራውያን ሊቃውንት ይህን ቃል የተረጐሙት በትውፊታቸው ነው። ለምሳሌ በአጨዳና በእርሻ ወቅት እንኳን ሳይቀር ማረፍ እንዳለባቸው የተነገራቸው አይሁድ። ዘጸ.34፥21። በ6ኛው መ/ክ/ዘ ከጌታ ልደት በፊት በዘመነ ነህምያ የሰንበትን በዓል ለማክበር ሲባል ሸክም ተሸክሞ ማንም ወደ ኢየሩሳሌም እንዳይገባ ሲከለከል፣ በዚያው በሰንበት ዕለት ግን ሌዋውያን በጥበቃ ሥራ ላይ ተሠማርተው ነበር። ነህ.13፥15–22። እንግዲህ መሸከሙ ‹ሥራ› ሆኖ ሲከለከል መጠበቁ ግን ከኃጢአት (በሰንበት ሠርተው ከመሻር) ያልተቆጠረው በትውፊታዊ ትርጓሜያቸው ነው።

ቤተ አይሁድ እነዚህን የመሰሉ ትውፊቶችን ለትውልድ የሚያወርሱባቸው ት/ቤቶችም ነበሩዋቸው።

የአይሁድ የአብነት ት/ቤቶች

በጌታችን መዋዕለ ትምህርት ዘመን ትውፊተ አይሁድን የሚያስተምሩ ሁለት የአብነት ት/ቤቶች ነበሩ። በእነዚህ ት/ቤቶች ትምህርቱ የሚሰጠው ቃል በቃል በመማር ማስተማር ዘዴ ነበር።

የመጀመርያው በራባን ገማልያል (Rabban Gamalial) የሚመራው ሲሆን የተመሠረተው በረቢ ሂላል (ሊቀ አይሁድ) ነው።

ሁለተኛው ደግሞ ሻማይ በተባለ ረቢ የሚመራው ሲሆን በሕግ አፈፃፀምና በትርጓሜ ከገማልያል ት/ቤት በጥቂቱ ይለይ ነበር።

ሁለቱም ት/ቤቶች የትርጓሜያቸውና የትምህርታቸው ዋና ምንጭና መሣሪያ ትውፊት ነበር። በእነዚህ የአይሁድ ት/ቤቶች ይሰጡ የነበሩ ትውፊታውያን ትምህርቶች ቃል በቃል ሲተላለፉ ከኖሩ በኋላ በኋለኛው ዘመን ወጥ ወደ ሆነ ትምህርት ተጠቃለዋል።

ታልሙድ

ቃሉ የአራማይክ ሲሆን ትርጉሙም ‹ማስተማር› ማለት ነው።[8] እርሱም ሁለት ክፍሎች ነበሩት።

1. ሚሽናህ (Mishnah)

በዕብራይስጥ ቋንቋ ‹ዳግማዊ ሕግ፣ የተደገመ፣ ዘዳግም› ማለት ነው።[9] ይህም የአይሁድ ሕጋዊ ትውፊት ሲሆን እስከ 2ኛው መ/ክ/ዘ ቃል በቃል እንጂ አልተጠረዘም ነበር። በኋላ ግን በ200 ዓ.ም ረቢ ጀዳድ–ሃ–ናሲ (Rabbi Jadad-Ha-Nasi) አሰባስበው ወጥ አድርገውታል። እርሱም የረበናትን (መምህራን አይሁድ) አመለካከትና ሐሳብ የያዘ ነው።

2. ገማራ (Gemara)

ገማራ ማለት ‹መደምደሚያ፣ ማጠናቀቂያ› ማለት ነው። እርሱም የሚሽናህ አንድምታ ሲሆን። ሁለት ዓይነት ጥራዝ አለው።

1. የኢየሩሳሌም (የፓለስታይናውያን) በ4ኛው መ/ክ/ዘመን ከጌታችን ልደት በኋላ የተጠረዘ።

---

7 Tradition and Orthodoxy, p.35

8 Dictionary of the Bible p.948

9 Tradition and Orthodoxy, p.36

2. የባቢሎናውያን – በ5ኛው መ/ክ/ዘመን የተጠረዘ። ሁለቱ ጥራዞች በትርጓሜ ስልት አንድ ሲሆኑ በይዘት ግን የሚለያዩበት ጊዜ አለ።

ቶሴፍታ

ቶሴፍታ ማለት ‹ተጨማሪ› ማለት ሲሆን የመምህራን አይሁድን ሐሳብና አመለካከት ያቀፈ ነው።[10]

ሚድራሺ

ሃይማኖታዊ ጽሑፎች የሚጠኑበት ክፍል ነው። በአይሁድ ትውፊት የታወቁት የዜና መዋዕል መጻሕፍት ምንጮች (2ዜና.13፥22፣ 24፥27) የሚገኙት በዚህ ነው። በዜና መዋዕልና በነገሥት መጻሕፍት ላይ የነገሥታትን ታሪክ ከተናገረ በኋላ:-

- የእሥራኤል ነገሥታት መጽሐፍ (1ዜና.28፥26)
- የይሁዳ ነገሥታት መጽሐፍ (ነገሥ. 15፥23)
- የያሻር መጽሐፍ (2ሳሙ.1፥18)

እነዚህን መጻሕፍት ይጠቅሳል። እንዲያውም የቀረው ነገር በነዚህ እንደተጻፈ ይጠቁመናል። አንዳንዴም ከእነዚህ መጻሕፍት ይወሰዳል። (2ሳሙ.1፥18) ይህም መጽሐፍ ቅድስ በሙሉ ተጽፎ እንዳላለቀ በትውፊት ለእኛ የደረሰ እጅግ ብዙ ነገር እንዳለ ያመለክተናል። እነዚህ መጻሕፍት በሚድራሺ የጥናት ክፍል በአይሁድ የትውፊት ት/ቤት ይጠኑ ነበር።

ሚድራሺ ሁለት ክፍል ነበረው

1. ሃላክሃ:- ተማሪው ለእምነቱ ቀናዒ እንዲሆን የሚማርበት፤ በመከራ፣ በችግርና በማይጠበቅ የዕለት ተዕለት አስቸጋሪ ሕይወት ውስጥ ሕገ ኦሪትን እንዴት መፈጸምና በእምነቱ ጽኑ ለአምላኩም ታማኝ መሆን እንዳለበት ምክር የሚገኝበት ክፍል ነው።

2. ሃጋዳህ:- የሙሴ መጻሕፍት ትረካዊ ምዕራፎችን (ታሪክ ነክ የሆኑትን) የሚያብራራ ሰፊና ጥልቅ የሆነ ስብከታዊ ክፍል ነው። ዋና ዓላማውም የተማሪውን ሕይወት ማነፅ ሲሆን ታሪኮችን፣ ምሳሌዎችን፣ አባባሎችን እና ሥነ ቃላትን ይዞአል።[11]

---

10 Ibid p.36

11 Ibid p.37

የአይሁድ ትውፊት በጌታ ዘንድ

አይሁድ ከአባቶቻቸው የወረሱዋቸው ትውፊቶች ለብሉይ ኪዳን ጉዞዋቸው በእጅጉ ጠቅመዋቸዋል። ትውፊት ባይኖር ኑሮ ቃለ እግዚአብሔርን መግር፣ መተርጐምና ለተተኪው ትውልድ ትምህርታቸውን ማስተላለፍ ባልቻሉም ነበር።

ነገር ግን በኋላ ዘመን ከአባቶቻቸው በተቀበሉዋቸው ላይ የራሳቸውን ሥጋዊ ፍልስፍና እየጨመሩ ስለመጡ ጌታችን ደጋግሞ ወቅሶአቸዋል። ማቴ.15፥3፤ 7፥13። ይህም የአባቶቻቸውን እንዲጠብቁ በሥጋ ጥበብ ተመርተው፣ ከመንፈሳዊ ሕይወት ከቃለ እግዚአብሔር ጋር የሚቃረኑ ወጐችን መጨመራቸውን እንዲተው እንጂ ትውፊታቸውን እንዲንቁ ማለቱ አይደለም። የአይሁድ የተቀደሰ ትውፊት በሐዋርያትም ዘንድ ተቀባይነት በማግኘቱ ለቅድስት ቤተ ክርስቲያን ተላልፎአል። ሐዋርያት የአይሁድን ትውፊት ሐዲስ ኪዳንን አግኝተናል ብለው አልናቁትም በሚገባ ተጠቅመውበታል።

ትውፊት በዘመነ ሐዋርያት

ቅዱሳን ሐዋርያት ከጌታችን ከመድኃኒታችን ከኢየሱስ ክርስቶስ የተማሩትን ትምህርተ ክርስትና ለተተኪዎቻቸው ያስተማሩት በትውፊት ነው። የመጀመርያዋ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ የምትባለው የቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ገላትያ ሰዎች እንኳን የተጻፈችው ከጌታችን ዕርገት በኋላ ከ10 ዓመታት በላይ ቆይታ ነው። በዚህ ዘመን ውስጥ ሐዋርያት ወንጌልን የሰበኩት በቃል፣ በተግባር በማሳየትና በሕይወታቸው ነው። ይህ ደግሞ ተተኪው ትውልድ ከአባቱ የሚወርሰው ትውፊት ነው።

ከዚህም በኋላ ቢሆን በመላዋ ዓለም ቤተ ክርስቲያን ስትስፋፋ በቂ ቅዱሳት መጻሕፍት አልነበሩዋትም። ይህ ማለት ግን በቂ ክርስቲያናዊ ኑሮ አልነበረም ማለት አይደለም። የቤተ ክርስቲያን ልጆች ከአበው ሐዋርያትና ከደቀ መዛሙርቶቻቸው ያዩትን፣ የሰሙትንና የተማሩትን ትውፊት ተቀብለው እነርሱም በመኖር ለትውልድ አወረሱት እንጂ።

ሐዋርያት በትምህርታቸው የአይሁድን የተቀደሰ ትውፊት ተጠቅመዋል።

ለምሳሌ:- ማቴ.2፥23 – ‹በነቢያት ናዝራዊ ይባላል የተባለው ይፈፀም ዘንድ ናዝሬት ወደምትባል ከተማ ገብቶ ኖረ።› በ46ቱ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ስለ ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ብዙ ትንቢታት ተጽፈዋል። ነገር ግን በእነዚህ መጻሕፍት ጌታ ‹ናዝራዊ ይባላል› የሚል ትንቢት የለም። ይህ ትንቢት ግን በሐዋርያው ቅዱስ ማቴዎስ ተጠቅሷል። ከየት መጣ? በቤተ ክርስቲያን ትውፊት እንደምንማረው ይህ ትንቢት በነቢያት ተነገር በምርኮ ጊዜ በጠፉት መጻሕፍት የነበረ ሲሆን መጻሕፍቱ ቢጠፉም በቃል ለሐዋርያት ደርሶአል።

ዕብ.12፥21 – ሙሴም እጅግ እፈራለሁ እንቀጠቀጥማለሁ እስኪል ድረስ የሚታየው እጅግ የሚያስፈራ ነበረ።

በኦሪት መጻሕፍት ውስጥ ሙሴ በደብረ ሲና ‹ፈራ ተንቀጠቀጠ፤ እፈራለሁ አለ› የሚል አልተጻፈም። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ግን ከአይሁድ ትውፊት ያገኘውን በመልእክቱ አሥፍሮታል።

2ጢሞ.3፥8 ኢያኔስና ኢያንበሬስም ሙሴን እንደ ተቃወሙት...

በኦሪት ዘጸአት ምዕራፍ 7፥11 ላይ ሙሴን ለመቃወም የግብፅ ጠንቋዮች በፊቱ እንደተገዳደሩት ይነግረናል። ነገር ግን ‹የግብፅ ጠንቋዮች› ከማለት በቀር ሙሴ በኦሪት መጽሐፉ ስማቸውን አልገለጠውም። ቅዱስ ጳውሎስ ግን በትውፊት ያገኘውን ተጠቅሞ ‹ኢያኔስና ኢያንበሬስ› ብሎ ጠርቷቸዋል። በቤተ ክርስቲያናችን ትምህርት በሉቃ.16፥19 የሚገኘው ባለጠጋ ‹ነዌ› ይባል እንደነበር የታወቀውም በዚሁ ዓይነት መንገድ ነው።

ይሁዳ 8፥11 የመላእክት አለቃ ሚካኤል ግን ከዲያብሎስ ጋር በተከራከረ ጊዜ ስለሙሴ ሥጋ ሲከራከር ጌታ ይገሥፅህ አለው እንጂ የስድብን ቃል ሊናገረው አልደፈረም።

የኦሪት ዘዳግም የመጨረሻ ምዕራፍ ሙሴ በናባው ተራራ እንዳረፈና መቃብሩም እስከዛሬ እንደማይታወቅ ከመንገሩ በቀር ይህን የቅዱስ ሚካኤልንና የዲያብሎስን ክርክር አይገልጥልንም።

ሐዋርያው ይሁዳ ይህን ታሪክ ያገኘው የሙሴን ታሪክ ከሚናገረው (The Assumption of Moses) ትውፊታዊ መጽሐፍ ነው። እሥራኤል ሙሴን በጣም ይፈሩት ነበር። ተአምር ሲያደርግ፣ ከእግዚአብሔር ጋር ሲነጋገር፣ ፊቱ እንደ ፀሐይ ሲያበራ ስላዩት አምላክ ነው ብለው ለማመን ደርሰው ነበር። እንዲያውም መከራ ሲገጥማቸው፣ እግዚአብሔር ሲቆጣባቸው፣ ወደ አምላክህ ጸልይልን ነበር የሚሉት። ሊቀ ነቢያት ሙሴ የዋህ ስለነበር ሀገረ ከነዓንን ለማየት ወደናባው ተራራ በወጣ ጊዜ ሁለት መላእክት በአረጋውያን ተመስለው መቃብር ሲቆፍሩ ቢያይ ላግዛችሁ ብሎ መቆፈሪያውን ተቀበላቸው። እነርሱም በመጨረሻ ‹ሰውየው ቁመቱ በአንተ ልክ ነውና እስቲ ገብተህ ለካልን› አሉት። እርሱም በየዋህነት ጉድጓዱ ውስጥ ገብቶ እንደተኛ እንደ ዕንቅልፍ አሸልቦት በዚያው ዐረፈ። መላእክትም ቀበሩት። እግዚአብሔር የሙሴን መቃብር ከእሥራኤል የሠወረበት ምክንያት ነበረው። ሙሴን በጣም ይወዱትና ያከብሩት ስለነበር ፍቅር ስቧቸው እናመልካለን ብለው በመንፃት በመቃብሩ ሥርዓት አምልኮዋቸውን እንደይፈፅሙ ነው።

ነገር ግን ጠላት ዲያብሎስ አርፎ ስለማይቀመጥ ሊያሳያቸው በመንፃቱ ቅዱስ ሚካኤል ተቃወመው። በመጨረሻም ከእራሱ ከዲያብሎስም ሠወረበት።[12]

ሐዋርያው ቅዱስ ይሁዳ የጠቀሰው ይህንን ነው። ይህም የሚያሳየን አበው ሐዋርያት ገድላትንና ድርሳናትን አክብረው መቀበላቸውን ሲሆን እናታችን ቅድስት ቤተ ክርስቲያንም የእነርሱን አርአያ ተከትላ ገድላትንና ድርሳናትን ትቀበላቸዋለች።

ራእ.2፥14 ለጣዖት የታረደውን እንዲበሉና እንዲሴስኑ በእሥራኤል ልጆች ዘንድ ማሠናከያን ሊያኖርባቸው ባላቅን ያስተማረ የበለዓምን ትምህርት የሚጠብቁ በዚያ ካንተ ጋር ስላሉ...።

በአራት ዘኁልቁ የምናገኘው የበለዓም ታሪክ እሥራኤልን በለዓም በመመረቁ የተነሣ ከባልቃ ጋር ተጣልተው መለያየታቸውን ነው። ይህን ዮሐንስ በራእዩ፣ በሌላ ቦታ ደግሞ ቅዱስ ጴጥሮስ

---

12 በተጨማሪ:- ሠለስቱ ሐዲሳት የይሁዳ መልእክት ትርጓሜ፤ ዜና አይሁድ፤ ዜና ሕይወቱ ወሞቱ ለሙሴን ተመልከት።

(2ጴጥ.2፥13) እና ይሁዳ (ይሁዳ.11) የጠቀሱትን ታሪክ በአሪት ዘኍልቁ አናገኘውም። እነዚህ ሐዋርያት ግን ከአይሁድ ትውፊት አግኝተው ጠቅሰውታል።

በለዓም ለመርገም ሲወጣ መልአከ እግዚአብሔር መንገድ ላይ ጠብቆ መርገሙን ወደ በረከት ቀየረበት። ዘኁ.22፥21–35። እሥራኤልንም መረቀ። ባላቅ ይህን ሲሰማ በእጅጉ አዘነ። በለዓም ግን እንዲህ ብሎ መከረው እሥራኤል ሊወሩህ ሲመጡ ለጣዖት መሥዋዕት ሠውተህ አስቀምጥ። በፊቱም ቆንጆጅት የሞዓብ ሴቶችን አሠልፍ። የእሥራኤል ጉበዛዝትም ቆንጆጅቱን ባዩ ጊዜ ልባቸው ይቀልጣል። ከኛ ጋር ተኙም ይሏቸዋል። ቆንጆጅቱም ‹አስቀድማችሁ መሥዋዕተ ጣዖቱን ብሉልን› ይበሉዋቸው። ያን ጊዜ አምላክ እሥራኤል እግዚአብሔር ቀናተኛ ነውና በመቅሰፍት ይጨርስልሃል። አለው። ባላቅም እንደተባለው አደረገ። በዘኁ.25 የምናየው የ24000 እሥራኤላውያን እልቂት የተከሠተው በዚህ የተነሣ ነው።

እነዚህ ሠለስቱ ሐዋርያት የጠቀሱትን ታሪክ ዛሬ በቤተ ክርስቲያን ትውፊት ነው የምናገኘው።[13]

ከቅዱሳን ሐዋርያት ደቀ መዛሙርቶቻቸው ትምህርተ ወንጌልን በትውፊት ተቀብለዋል።

ብዙ ሰዎች ወንጌልና መልእክታት ከተጻፉ ወዲያ ትውፊት የቀረ ይመስላቸዋል። ነገር ግን ቅዱሳን ሐዋርያት ወንጌልና መልእክታትን ሲጽፉ ሌሎች ትውፊታዊ መረጃዎችንም ተጠቅመዋል።

1ቆሮ.11፥34 የቀረውን ነገር በመጣሁ ጊዜ አደነግጋለሁ። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ወደ ቆሮንቶስ ቤተ ክርስቲያን በሄደ ጊዜ የደነገጋቸው ምንድናቸው? እነዚህ በቤተ ክርስቲያን ዛሬም የምንቀበላቸው የምሥጢራትን አፈፃፀም፣ የቤተ መቅደስ ሥርዓት፣ የቁርባን (የምሥጢር ቤት) ሥርዓት ሲሆኑ ለሁሉም በግልጥ የማይነገሩ የሥርዓተ ክህነት ትምህርቶች ናቸው። ዛሬ ቤተ ክርስቲያን በትውፊቷ ተቀብላ ትጠቀምባቸዋለች። የቆሮንቶስ ሰዎችም እነዚህን

---

13 ከብሉይ ሃይማኖት ተመልከት

ትምህርቶች (ድንጋጌዎች) ከቅዱስ ጳውሎስ ያገኙዋቸው በጽሑፍ ብቻ ሳይሆን አይተው፤ ተምረው እና ወርሰው ነው።

ቲቶ.1፥5 ስለዚህ ምክንያት የቀረውን እንድታደራጅ በየከተማው እኔ አንተን እንዳዘዝሁህ...

ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ለቲቶ የሰጠው የማደራጃ ትዕዛዝ አልተገለጠም። ቲቶ የቀርጤስ ሊቀ ጳጳስ ሆኖ በቅዱስ ጳውሎስ ተሹሞ ነበር። ቅዱስ ጳውሎስ በዚያ ሊሠራው ስለሚገባው ሥራ ‹ሥርዓተ ኖሎትን› ከጻፈለት በኋላ ነበር ይህን ቃል የተናገረው እነዚያ የጳጳሳትን አገልግሎት የሚመለከቱ የቅዱስ ጳውሎስ ትዕዛዛት የሥርዓተ ኖሎት ትምህርቶች አካል ሲሆኑ፤

እነዚህን ቲቶ የተቀበለው ከአባቱ በማየትና በመማር በትውፊት ነው።

2ዮሐ.12 እንድጽፍላችሁ የምፈልገው ብዙ ነገር ሳለኝ በወረቀትና በቀለም ልጽፈው አልወድም። ዳሩ ግን ደስታችሁ ፍፁም እንዲሆን ወደ እናንተ ልመጣ አፍ ለአፍም ልናገራችሁ ተስፋ አደርጋለሁ።

ይህ ቃል የተጻፈው ከኢጅያን ደሴቶች ባንዱ ትኖር ለነበረችው የነገሥታት ልጆች ምግዚት በርምና ለተመሠረተችው ቤተ ክርስቲያን ልጆች ነበር። በዚህች ቤተ ክርስቲያን የነበሩ ምእመናን እርስ በርስ ተለያይተው ስለነበር ቅዱስ ዮሐንስ ፍቅርን ከእርሱ አይተው እና ሰምተው በተግባር ይማሩ ዘንድ ስለወደደ ይህን ጻፈ። ምክንያቱም በትውፊት (ከሕይወት) የሚወረስ ነገር በደም ሥር ሠርዖ ኑሮ ሁኖ ስለማይላቀቅ ቅዱስ ዮሐንስ መርጦታል። የሰሙትን ቢያዩት ደስ ያሰኛልና ‹ደስታችሁ ፍፁም እንዲሆን› አላቸው።

3ዮሐ.13፥14:- ልጽፍልህ የምፈልገው ብዙ ነገር ነበረኝ ዳሩ ግን በቀለምና በብዕር ልጽፍልህ አልወድም ነገር ግን ወዲያው ላይህ ተስፋ አደርጋለሁ አፍ ለአፍም እንነጋገራለን።

ጋይዮስ በስደት ምክንያት የሚንከራተቱትን ክርስቲያኖች እየተቀበለ የሚያስተናግድ የዕንግዳ ፍቅር የነበረው ከታናሿ እስያ ከተሞች ባንዱ ይኖር የነበረ ደግ ሰው ነው። ዮሐንስ ዝናውን ስለሰማ በመልካም ምግባሩ ይበረታ ዘንድ ይህን ጻፈለት። ይህ ደግ ሰው

ከአበው ኑሮ፣ ሕይወትና ክርስቲያናዊ ሥርዓት አይቶ ሰምቶ ቢማር እጅግ መልካም እንደሚሆንለት ቅዱስ ዮሐንስ ስላወቀ በአካል ሊያገኘው በኑሮው (በትውፊት) ሊያስተምረው ወደደ።

2ተሰ.2፥13:- በቃላችንም ቢሆን ወይንም በመልእክታችን የተቀበላችሁትን ትውፊት (ወግ) ያዙ።

ቅዱሳን ሐዋርያት ትውፊታቸውን በቃልም በመልእክትም አስተላልፈዋል። ሁለቱም በቅድስት ቤተ ክርስቲያን እኩል ቦታ ሊኖራቸው ስለሚገባ «ያዙ» ሲል ቅዱስ ጳውሎስ የተሰሎንቄ ክርስቲያኖችን መክሮአቸዋል። ምክንያቱም ትምህርቱ በጽሑፍም መጣ በቃል ለቤተ ክርስቲያን የሚሰጠው ጥቅም እኩል ነውና!

ሐዋርያት አባቶቻችን በወንጌል ያልተጻፈ፣ ነገር ግን በትውፊት ተጠብቀው የኖሩ የጌታ ትምህርቶችን በመልእክታቸው ገልጠዋቸዋል። ለምሳሌ:-

1ቆሮ.9፥14 ወንጌልን የሚሰብኩ ከወንጌል ቀለብ እንዲበሉ ጌታ ደንግጉአል።

1ቆሮ.7፥10 ቅዱስ ጳውሎስ የባልና ሚስትን ነገር ካስተማረ በኋላ ‹እኔ ግን አላዝም ጌታ እንጂ› በማለት ይደመድማል። የመጀመርያው ጥቅስ በወንጌላውያን አልሠፈረም። በትውፊት የተላለፈ የጌታ ትምህርት ነው። ሁለተኛው ጥቅስ ጌታ የባልና ሚስትን ነገር ባስተማረበት በማቴ.19፥1–12 ላይ የለም። ይህም ጌታ ተናገርት በወንጌላውያን ሳይጻፍ በቃል የተላለፈ ነው።

የጌታችን ትምህርቶችና ሥራዎች ሁሉ በወንጌል ተጠቃለው አልተጻፉም።

ዮሐ.20፥30 – ኢየሱስ በዚህ መጽሐፍ ያልተጻፈ ሌላ ብዙ ምልክት በደቀ መዛሙርቱ ፊት አደረገ።

ዮሐ.21፥25 ኢየሱስ ያደረገው ሌላ ብዙ ነገር ደግሞ አለ።

ሁሉ በእያንዳንዱ ቢጻፍ ለተጻፉት መጻሕፍት ዓለም ራሱ ባልበቃቸው ይመስለኛል።

እነዚህ የጌታ ተአምራትና ትምህርቶች ዛሬ ቃል በቃል እየተወረሱ አልያም ደግሞ ተአምረ ኢየሱስን በመሰሉ መጻሕፍት

ተጽፈው ይገኛሉ። ለምሳሌ ጌታ ከ12 ዓመቱ – 30 ዓመቱ የት እንደኖረ፣ ምን እንደሠራ በመጽሐፍ ቅዱስ አልተጻፈም፤ ተአምረ ኢየሱስ ግን በሚገባ መዝገቦት ይገኛል። ከዚህም ሌላ ደግሞ ወንጌላውያን በአጭሩ የጻፉትን ትውፊት በሰፊው ያብራራዋል።

ዮሐ.12፥20–22 ጌታን እንዲያሳያቸው ፊልጶስን የጠየቁትና እንድርያስም ወደ መድኃኔዓለም ያቀረባቸው ግሪኮች፣ ከጌታ ጋር የተነጋገሩት ነገርና ለምንም እንደፈለጉት አልተገለጠም። በቤተ ክርስቲያን ትውፊት ግን እነዚህ ሰዎች ከዑር (ኤዴሳ) ንጉሥ ከአብጋር ዑካማ ለጌታ የሚቀርብ ደብዳቤ ይዘው መምጣታቸው ይነገራል።[14]

ከዚህም ሌላ ጌታ ከሙታን ተለይቶ ከተነሣ በኋላ እስካረገበት ቀን ድረስ ለ40 ቀናት ያህል ለደቀ መዛሙርቱ እየተገለጠ አስተምሯቸው ነበር። ነገር ግን በዚህ ረዥም ጊዜ ያስተማራቸው ትምህርት ሙሉ በሙሉ በአራቱ ወንጌላት በወንጌላውያን አልተገለጠም። በቤተ ክርስቲያን ግን በመጽሐፈ ኪዳን ላይ ተጽፎ ይገኛል።

እንግዲህ በአጠቃላይ አበው ሐዋርያት ትውፊትን ተቀብለው ተጠቅመውበታል። ደቀ መዛሙርቶቻቸውም በፈንታቸው ከእነርሱ ወርሰዋል። ታድያ እነርሱ ያከበሩትን እኛ ልንንቀው አይገባም።

ትውፊት በቀደምት የቤተ ክርስቲያን አበው

የሐዋርያት ትውፊት ተረካቢ የሆኑት ቀደምት አበውም ስለትውፊት አስትምረዋል። በአባቶቻቸውም ትውፊት ተጠቅመዋል። ጠብቀው ተንከባክበውም ለኛ አድርሰዋል። ቅዱሳት መጻሕፍትን ተቀብለው ለኛ ያስረከቡንም በትውፊት ነው። እነዚህ አበው ስለ ትውፊት ከገለጡት መካከል ጥቂቱን እንመለከታለን።

ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም (380–444) ‹ከቤተ ክርስቲያን ትውፊት የብሉይ ኪዳንና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍትን እነማን እንደ ሆኑ ተምረናል።› በማለት ቅዱሳት መጻሕፍት እነማን

---

14 ሙሉ ታሪኩን በሁለተኛው ክፍል በሐዋርያው ተግባር ታሪክ ላይ ተመልከት።

እንደሆኑ፣ ማን እንደጻፉቸው እና ለምን እንደተጻፉ፣ ለማወቅ የቻልነው በቤተ ክርስቲያን ትውፊት ተጠብቆ ስላገኘነውና አበው ስላስረከቡን፣ ስለመሠከሩልንም መሆኑን ገልጦአል።

ቅዱስ ፓፒያስ (60–130 ዓ.ም):- የፍርግያ (ሄራፓሊስ) ሊቀጳጳስ የነበረ የሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ ደቀ መዝሙር ሲሆን ቀጥሎ ከሐዋርያውያን አበው ነው። ፓፒያስ ከፓሊካርፐስ ጋር አብሮ ከቅዱስ ዮሐንስ ተምሮአል። የቤተ ክርስቲያን ታሪክ አባት የሚባለው አውሳብዮስ እንደጻፈው ፓፒያስ ከሐዋርያት ከተማሩ ሰዎች የቤተ ክርስቲያንን ትውፊት ማጥናት ይወድ ነበር።

‹የሐዋርያት ደቀ መዝሙር የነበረ ሰው ወደ እኔ ሲመጣ የምጠይቀው ነገር ቢኖር እንድርያስ፣ ጴጥሮስ፣ ፊልጶስ፣ ቶማስ፣ ያዕቆብና ዮሐንስ ወይንም ደግሞ ማቴዎስና ሌሎች ሐዋርያት ምን እንደተናገሩ፣ ምን እንዳስተማሩ ነው። ከተጻፉት ይልቅ ለኔ ሕያው ሆነው ዛሬ በተግባር የማያቸውና የምሰማቸው ትውፊቶች የበለጡ ናቸው።»[15] አባታችን ፓፒያስ የአባቶቹን ኑሮ፣ ሥርዓትና ጉዞ እየተመለከተ የቤተ ክርስቲያንን ትውፊት ለመረከብና ለማስረከብ ይህን ያህል ይተጋ ነበር። ትውፊት ሕያው የሆነ ክርስትና ነውና፤ በኑሮ፣ በተግባር በሕይወት ተገልጦ የሚታይ። ይህንንም እውነታ የፓሊካርፐስ ደቀ መዝሙር የነበረውና በልጅነቱ ቅዱስ ዮሐንስ ፓሊካርፐስን ሲያስተምር የተከታተለው ሄሬኔዎስ እንዲህ ገልጦት ነበር።

ሄሬኔዎስ (130–200 ዓ.ም):- የልዮንስ ሊቀጳጳስ የነበረው ሄሬኔዎስ ከፓሊካርፐስ ጋር በሰርምኔስ ስላሳለፈው ነገር ሲናገር።

‹ከዚህ ዘመን ኑሮዬ ይልቅ እነዚያ ቀናት ወለል ብለው ይታዩኛል። ከልጅነቴ ጀምሮ የተማርኳቸውና በሕይወቴ ሠርፀው ዘወትር የሚኖሩ እነዚያ ነገሮች። አባቴ ቅዱስ ፓሊካርፐስ የት ቦታ ተቀምጦ እንዳስተማረ፤ ዛሬ ድረስ የቦታው ትዝታ ከአእምሮዬ ሥዕሉ አልጠፋም። እንዴት ይወጣና ይገባ እንደነበር፣ የአኗኗሩ ሁኔታ፣ አቀራረቡ፣ ለምእመናን የመከራቸው፣ ያስተማራቸውና

15 Eusebius HE 3:39

የገሠፀባቸው ቃላት፣ ከሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ ጋር ምን እንደ ተነጋገሩ ጌታችንን በአካል ካዩት ሐዋርያት የተማራቸው ትምህርቶች። እነርሱ የነገሩትን ሁሉ እንዴት ያስታውሳቸው እንደነበር። ስለጌታችን ከእንደበታቸው የሰማቸው ነገሮች ሁሉ...ምንም እንኳን በዚያ ዕድሜየ ከዐቅሜ በላይ ቢሆኑም በልዑል እግዚአብሔር ቸርነት እንዴት በታላቅ ጉጉት እከታተላቸው እንደነበር:- ዛሬም በአእምሮዬ ይመላለሳሉ። በወረቀት አልጻፍኩዋቸውም፤ በልቤ ግን ቀርጫቸዋለሁ። ሁል ጊዜም በትክክል እመራባቸዋለሁ።[16] አባታችን ሄሬኔዎስ ከአባቱ ከፖሊካርፐስ፣ እርሱንም ካስተማሩት ሐዋርያት ያገኛቸው በኑሮ፣ በሕይወት የሚገለጡ፣ ግን ያልተጻፉ ትምህርቶች በአእምሮው ተከትበው፣ በልቡ ሠርፀው እንደሚኖሩ፤ የሐዋርያት ትምህርቶች በመሆናቸውም እንደሚመራባቸው ጽፎአል።

ቅዱስ ሲፕሪያን (200–258 ዓ.ም):- በቱኒዚያ የተወለደውና የካርቴጅ ሊቀ ጳጳስ የነበረው ሲፕሪያን ‹እውነተኛው የቅዱሳት መጻሕፍት ትርጓሜና ዶግማ (ትምህርተ ሃይማኖት) የሚገኘው በእውነተኛዋ ቤተ ክርስቲያን ብቻ ነው። የቤተ ክርስቲያን ትውፊት ርቱዕ የሆነው የአበው እምነት እንዳይበረዝ የሚጠብቅ አጥር ነውና።[17] በማለት አስተምሮናል። እንደ ሲፕሪያን ትምህርት እውነተኛው እምነትና የቅዱሳት መጻሕፍት ትርጉም የሚገኘው በቅድስት ቤተ ክርስቲያን ትውፊት ነው። የቤተ ክርስቲያንን ትውፊት ንቀው እያቃለሉ ሃይማኖት አለኝ ለማለት አይቻልም።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲሱ (330–395 ዓ.ም):- የቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሣርያ ወንድም፣ የኑሲስ ሊቀ ጳጳስና ከቀጳዶቅያ አበው አንዱ የሆነው ጎርጎርዮስ እንዲህ ብሏል ‹ለምናስተምረው ትምህርት እውነተኛነት ማስረጃው ከቅዱሳን ሐዋርያት በደቀ መዛሙርቶቻቸውና አሠረፍናታቸውን በተከተሉ ቅዱሳን አበው በኩል ያገኘነውና የወረስነው ትውፊት ከኛ ጋር መኖሩ ነው።›[18] በቅዱስ ጎርጎርዮስ ትምህርት መሠረትም አንድ ሰው የአበውን ትውፊት ሳይቀበል ርቱዕ የሆነውን እምነት እከተላለሁ ለማለት ፈፅሞ

---

16 Eusebius HE s:20:9-7

17 St. Cyprian:Epistle 74:11, Unity of the Church 6

18 St. Gregor of Nyssa, Contra Eunomuim 4PG 45:653

አይችልም። የሚያስተምረው እና የሚያምነው ነገር አባት የማይጠራበት ‹ራስ በቀል› ነውና።

ቅዱስ ባስልዮስ ታላቁ። (330–379 ዓ.ም):- የቂሣርያ ሊቀ ጳጳስ የነበረው የጎርጎርዮስ ዘኑሲሱ ወንድም ባስልዮስ በትምህርቱ ‹የመናፍቃን የክህደት ቀስት ዒላማው ዶግማችንን መበረዝ ነው። ለዚህ ተግባራዊ መሆን ከሚጠቀሙበት መንገድ ደግሞ እውነተኛው እምነታችንን፣ ሐዋርያዊ ትውፊታችንን ማጣጣል እና ማናናቅ አንዱ ነው። መጻሕፍትን ያከበሩ መስለው ትውፊታችንን ይንቁብናል!›[19] በማለት አስቀድሞ እንደተናገረው የዘመናችን መናፍቃንም ለወንጌል የተቆረቆሩ ለእግዚአብሔር ቃል የቀኑ መስለው በመቅረብ እኛ መጽሐፍ ቅዱስን ያገኘንበትን ትውፊት አስጥለው እንደነርሱ ባዶ ሊያስቀሩን ይፈልጋሉ።

ቅዱስ ዮሐንስ አፈወርቅ (347–407 ዓ.ም) የቁስጥንጥንያ ሊቀጳጳስ የነበረው ዮሐንስ አፈወርቅ ‹ሐዋርያት ሁሉንም ነገር አልጻፉልንም። እንዲያውም የበለጠውን ያስተማሩን በቃልና በማሳየት ነው። ለኛ ከጽሑፎቻቸው ጋር ያወረሱን ትልቅ ሀብት ቢኖር ትውፊታቸው ነው?›[20] እንዳለው ቅዱሳን ሐዋርያት ለትምህርትና ለተግሣጽ ያህል ከጻፉልን ሌላ ለኛ ያወረሱን የቤተ ክርስቲያን ሀብት ትውፊት ነው። በዚህም በጽሑፍ ያልተላለፈው ሕያው ሆኖ ዛሬ ድረስ በተግባር የሚታየው የክርስትና ትምህርት ለቤተ ክርስቲያን ልጆች ደርሶአል። ሁለቱም የሐዋርያት ትምህርት ነውና አንዱን ጥሎ አንዱን አንጠልጥሎ መርጥ አይቻልም።

ቅዱስ ኤጲፋንዮስ (ከ315–403 ዓ.ም) የሰላሚስ (ቆጵሮስ) ሊቀ ጳጳስ የነበረው ቅዱስ ኤጲፋንዮስ ‹ትውፊታችንን በክርስትና ጉዞአችን መጠቀማችን የግድ ነው። ምክንያቱም በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ስለሁሉም ነገር አልተጻፈምና! አባቶቻችን ሐዋርያት ሃይማኖትን ለኛ ያወረሱን በጽሑፎቻቸውና በትውፊታቸው ነው›[21] በማለት ተናግሮ ነበር።

---

19 St. Basil: On the Spirit, ch 10/25

20 St. John Chrysostom, In 2 thess., Hom 4:4,PG 62:486.

21 St. Epiphanius :Adv. Hear 61:6.PG 41:1048 Ancoratus 62.

እንግዲህ በአባቶቻችን ትምህርት እንደተገለጠው ትውፊት የመጽሐፍ ቅዱስ ግብራርያ፣ የሐዋርያት ትምህርት ተጠብቆ ለትውልድ የሚተላለፍበት፣ ቅዱሳት መጻሕፍትን ያገኘንበት እና የተረዳንበት የቤተ ክርስቲያን ሀብት እንጂ ‹ዘመናውያኑ› እንደሚሉን ተረት አይደለም።

ትውፊትን መጠበቅ

ባለንበት ዘመን ብዙ ሰዎች አንድ ጥያቄ ሲጠይቁ ተደጋግሞ ይሰማል። «የእምነት ድርጅቶች ለምን በዙ?» ለዚህ ጥያቄ ግን መልሱ አንድ ብቻ ነው። «ሐዋርያዊ ትውፊት በመጣሱ» የሚለው ነው አባቶቻችን ግናቸውንም ነገር የሚፈጽሙት አባቶቻቸውን ተመልክተው፣ ከእነርሱ ተረድተው ከሥርዓታቸውና ከሃይማኖታቸው፣ ከትምህርታቸውና ከመንገዳቸው ሳይወጡ ነው። በዚህም የተነገ አባቶቻቸውን መስለው አባቶቻቸውን ሆነው ይጓዙ ነበር። ይህ ትውልድ ግን በተለይም ሠለጠንኩ ያለው ክፍል እንደ 2ኛው መ/ክ/ዘ መናፍቃን (እንደ ግኖስቲኮች) እምነትን ከፍልስፍና ስለሚተላቅለው የገዛ ዘመኑን ምቾት ለማሟላት ሲል በፈቃደ እግዚአ ብሔር ከመመራት ይልቅ ፈቃደ እግዚአብሔርን እንደ ሥጋው ምኞት ለመምራት ይፈልጋል። የሐዋርያትን ትውፊት እየናቀ ‹ራስ በቀል› ትውልድ እየሆነ እርሱ ለክርስትና የመጀመርያ የሆነ ይመስል አባቶቹን እያቃለለ፣ እየረሳም ተጉዞአል።

የዚህ የአበው ትውፊት እየተረሳ እና እየተናቀ መምጣት ደግሞ በመንፈሳዊ ኑሮ ዙርያ ታጥሮ የነበረውንና የክህደት ትምህርት ወደ ቤተ ክርስቲያን እንዳይገባ የብረት ግንብ ሆኖበት የኖረውን አጥር አፈረሰው። የዲያብሎስ መርዝ እንደልቡ በክርስቲያኖች ኑሮ ውስጥ እንዲነዛም አደረገው። በመጨረሻም መንፈሳዊ ኑሮን አስለቅቆ ሥጋዊ ምኞትን፣ ዓለማዊ ቅንጦትን፣ የኃጢአት ነቀርሳን ተከለበት።

የአንደኛና የሁለተኛው ዓለም ሕዝቦች ለስሙ የያዙትን ክርስትና ከፖለቲካ፣ ከኢኮኖሚ፣ ከሥልጣን፣ ከቅንጦትና ምቾት ወዘተ. ጋር እያይዘው የምድራዊ ኑሮአቸው፣ የኃጢአታቸው ሽፋን ሊያደርጉት ሲሹ።

የ3ኛው ዓለም ሕዝቦች ደግሞ ለእነርሱ ክርስትና ተብሎ የተሰበከላቸው (በተለይ የአፍሪካና የላቲን አሜሪካ ሕዝቦች) ከቅኝ ግዛትና ከብዝበዛ ጋር አብሮ በመሆኑ ነፃነታቸውን ካገኙ ወዲህ[22] ለክርስትና እምነት ያላቸው አመለካከት ለቅኝ ገዥዎቻቸው ካላቸው አመለካከት ጋር ተጣምሮአል። ያንኑ ለእነርሱ የተሰበከውን የስም ክርስትና የባዕዳን ጫና አድርገው ስለሚያዩት የኔነት ስሜት አይሰማቸውም።[23]

እንግዲህ ዓለም በዚህ መልክ መንገደ እግዚአብሔርን እየለቀቀ በገዛ ምኞቱ ሲጓዝ ቅድስት ቤተ ክርስቲያናችን ግን አስቀድማ ከአበው፤ በኋላም ከሐዋርያትና አሠረፍኖታቸውን ተከትለው ከተነሡ ቅዱሳን ያገኘችውን ርቱዕ የሆነ እምነት ሳትከልስ፣ ሳትበርዝ፣ ሳትጥል እና ሳትነጥል ይዛ መገኘትዋ ምን ያህል ሐዋርያዊት፣ ርትዕት፣ ቅድስትና ንጽሕት እንደሆነች ይገልጥልናል።

ከዚህች ቅድስት እናት፣ ዓለም ለተራበ ሕይወቱ ምግበ ነፍስ ይጠብቃል። ለቆት፣ ክዶትና ረስቶት ወደመጣው ማንነቱ እንድትመልሰው ይሻል። በዚህ ደግሞ የቤተ ክርስቲያን ትውፊት ተጠብቆ መገኘቱ፣ ብሎም ለትውልዱ መገለጡ፣ በየጊዜውም ትምህርቱ መሰጠቱ አስፈላጊ ነው። ለዚህም:-

በአበው በኩል:-

ትውልዱ ተራቀቅኩ እያለ በሄደ ቁጥር፣ የመናፍቃንና የከሃድያን ዓይነትና መጠንም እየጨመረ ይሄዳል። በዚህ ጊዜ ደግሞ እነዚህ የኑፋቄ ትምህርቶች በክርስቲያኑ ሕዝብ ማኅበራዊና መንፈሳዊ ኑሮ ውስጥ ዘልቀው በመግባት አከራካሪ ጥያቄዎችን ያስነሣሉ፣ ሕዝቡን በሥርዓትና በእምነት ለመለያየትም ይጥራሉ። ሕዝቡም የራሱን መንገድ መርጦ በመከተል በሚኖርበት ዓለም ውስጥ ሰምጦ እንዳይጠፋ ቅዱሳን አበው ከዚህ በፊት በታሪክ እንደምናውቀውና በዓይንም እንዳየነው:-

---

22 ከ1960ዎቹ ወዲህ።

23 ጥቁሩ ክርስቶስ፣ የጥቁሮች ነጻ መውጣት...የመሳሰሉት ፍልስፍናዎች የመጡት ከዚሁ ስሜት ነው።

1. አከራካሪ በሆኑ ነገሮች ላይ መወሰን ያስፈልጋል:-

ለምሳሌ በሀገራችን በኢትዮጵያ ከ13ኛው መ/ክ/ዘመን ጀምሮ በሰንበት በዓል አከባበር ላይ ክርክር ተነሥቶ ነበር። ቀዳሚትን ማክበር ይገባናል ወይስ ዕለተ እሑድን (ሰንበተ ክርስቲያንን) ብቻ? በሚለው ነጥብ ዙርያ። ይህ ጉዳይ ለ100 ዓመት ያህል ሲያከራክር ቆይቶ በ14ኛው መ/ክ/ዘመን አፄ ዘርዐ ያዕቆብ በጠሩትና በደብረ ምጥማቅ በተደረገው ጉባዔ ከእስክንድርያ የመጡት ሁለቱ ሊቃነ ጳጳሳት አባ ገብርኤልና አባ ሚካኤል፣ እነ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫና ሌሎች ሊቃውንት ተሰብስበው ‹ሁለቱም ሰንበቶች እንዲከበሩ› በማለት የነበረውን ትውፊት አፅንተው ወስነዋል። ይህም ሕዝበ ክርስቲያኑ አንድ ወጥ ሥርዓት እንዲከተል አድርጐታል።

ዛሬም የሕዝቡን የልብ ትርታ በማድመጥ ከመሠረቱ ርቆ ከመሄዱ በፊት ሊቃውንተ ቤተ ክርስቲያን የከዚህ በፊቱን ሥራቸውን ቢቀጥሉበት መልካም ነው።

2. ቅዱሳት መጻሕፍትን ማዘጋጀት

ቅዱሳን አበው በየዘመናቱ ለትውልዱ ሃይማኖቱን የሚያፀናበት፣ በሥርዓት የሚጓዝበት፣ ዘመኑን የሚዋጅበት የተለያዩ ቅዱሳት መጻሕፍትን ደርሰው አልፈዋል። ዛሬም አሉ። ይህ መጻሕፍትን ለትውልዱ የመጻፍ ትውፊት አስቀድሞ ከነቢያት በኋላም ከሐዋርያት ቀጥሎም ከቅዱሳን አበው የመጣ ነው። ለምሳሌ ከላይ በ14ኛው መ/ክ/ዘ ደቂቀ እስጢፋ የተባሉ መናፍቃን ሥዕልን፣ መስቀልን፣ ክብረ ቅዱሳንን፣ ቤተ ክርስቲያን መሳለምን... ተቃውመው በተነሡ ጊዜ በደብረ ብርሃኑ ጉባዔ ተወግዘው ሲለዩ የተለያዩ የእምነት ማፅኛ ቅዱሳት መጻሕፍት ተጽፈው ነበር።

አፄ ዘርዐያዕቆብ:- ንግሥናን ከሊቅነት አስተባብረው የያዙት አፄ ዘርዐያዕቆብ የሚከተሉትን መጻሕፍት ጽፈው ነበር።

- ጦማረ ትስብእት
- መጽሐፈ ብርሃን
- መጽሐፈ ባሕርይ
- መጽሐፈ ምዕላድ

• መጽሐፈ ክህደተ ሰይጣን
• ተዐቅቦ ምሥጢር
• እግዚአብሔር ነግሠ

ሊቁ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫም በዚያው ዘመን

• መጽሐፈ አርጋኖን
• ሕይወተ ማርያም
• ሰዓታት
• መጽሐፈ ምሥጢር
• ውዳሴ መስቀል
• ተአምኖ ቅዱሳን
• ክብረ ቅዱሳን፣ ወዘተ. መጽሐፍትን ጽፈዋል።

ዛሬም አበው ጳጳሳት ሊቃውንተ ቤተ ክርስቲያን እና ከሲኖዶስ ስብሰባ መጠናቀቅ በኋላ ለሕዝቡ ጥያቄ መልስ የሚሆን እምነት እንዲፀና፣ ሥርዓት እንዲረጋ የሚያደርግ አንድ መጽሐፍ ቢያወጡ። ከዚህም በተጨማሪ በቃል ያለ ይረሳል ነውና ትውልዱ መዓዛ ቅዱሳን እንዳይርቀውና ተላዋጭ እንዳይሆን የተለያዩ ቅዱሳት መጻሕፍት ታትመው ለምእመናን ቢዳረሱ መልካም ነው።

3. የአብነት ት/ቤቶችን መጠበቅ:- በተለይ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የአበው ትውፊት ተጠብቆ ለዘመናችን እንዲደርስ ታላቅ አስተዋፅኦ ያደረጉት የአብነት ት/ቤቶች ናቸው። ትምህርትን፣ ሥርዓትን፣ ሥነ ምግባርን፣ ክርስቲያናዊ ኑሮን፣ ታሪክን፣ ወዘተ ለተከታዩ ትውልድ ያስተምራሉ ያወርሳሉ። ዛሬ ግን ሁለት ችግሮች አፍጠው ይታዩባቸዋል።

ሀ. የት/ቤቶቹ መዘንጋት። የአብነት ት/ቤቶች በአቋም ደረጃ ጥንት እንደነበሩት ናቸው። የቤቱ አሠራር፣ የተማሪዎች የኑሮ ሁኔታ፣ የመምህራን ኑሮ እና ደመወዝ አልተሻሻለም። ዘመኑ ሲገፋ እርሱ ግን ባለበት ይሄዳል። በዚህም የተነካ የ20ኛው መ/ክ/ዘመንን ወጣት ገና በሩቁ ያስደነግጠዋል።

ለ. የተማሪዎች ሁኔታ፡፡ ዛሬ በሀገራችን አቡነ ዘበሰማያት የማይደገም ትውልድ እየመጣ ነው! ይህ ደግሞ ከየመዋዕለ ሕፃናቱ የሚመጣው ትውልድ ነው (Kindergartenaized Generation) ይህ ትውልድ የዘመኑን ጥበብና ፍልስፍና ብቻ ስለሚማር ከሥነ ምግባርና መንፈሳዊ በረከት ውጭ እየሆነ ነው፡፡ ዛሬ በአብነት ት/ቤቶች የምናገኛቸው አብዛኛዎቹ የገጠር ወጣቶች ናቸው ማለት ይቻላል፡፡ እነዚህ ደግሞ አንድ ቀን ከተማን በቀመስዋት ጊዜ በዚያው ቀልጠው ሊቀሩ ይችላሉ፡፡

በመሆኑም የት/ቤቶቻችን አቋም ዘመናዊ፣ በምግባር፣ በሃይማኖት፣ በሥርዓት ትውፊታዊ (ጥንታዊ) ሊሆኑ ይገባል፡፡ የከተማ አብያተ ክርስቲያናት በአጥቢያቸው ት/ቤት ከፍተው አቡነ ዘበሰማያት የሚደገም ትውልድ ማፍራት አለባቸው፡፡

ሐ. የንዋየ ቅድሳትና ቅርሶች መጠበቅ፡- አባቶቻችን መንፈሳዊ በረከት ያገኙባቸው፣ ከኃጢአትና ከዲያብሎስ ጋር የተጋደሉባቸው፣ የቤተ ክርስቲያናችንን ጥንታዊነት፣ ታሪካዊነትና ሐዋርያዊነት የሚመሰክሩ፣ ትውልዱን በማንነቱ የሚያኮሩ አያሌ ንዋየ ቅድሳትና ቅርሶች አሉን፡፡ አበው እነዚህን መንፈሳውያን ሀብቶች ለኛ ያስረከቡን ከጠላት ታግለው በየዋሻው ሠውረው ነው፡፡ ጥቅማቸውን ቢያውቁ፡፡ ዛሬ ግን በዘራፊያን እየተመዘበሩ ታሪክ አልባ እየሆን ነውና የቤተ ክርስቲያን ልጆች መንቃት አለብን፡፡

- ጥበቃው መጠንከር
- ተመዝግበው መያዝ
- ታሪካቸው መጠናትና መመዝገብ
- አቀማመጣቸው ከመፍረስ፣ ከመበጣጠስ፣ ከመጉሳቆል የሚያድን መሆን
- የፈረሱት መጠገን፣ ያሉት መጠበቅ አለባቸው፡፡

በምእመናን በኩል

የቤተ ክርስቲያንን ትውፊት ለመጠበቅ የአበው ጥረት ብቻ አይበቃም፡፡ ምእመናንም ድርሻ አላቸው፡፡

- የቅዱስ ሲኖዶስ ውሳኔዎችን በማክበር
- የአበውን አሠረፍኖት ተከትሎ በእምነት በኑሮ እና በሥርዓት፣ እነርሱን ሆኖ በመገኘት፤
- ቅዱሳት መጻሕፍትን በመግዛት፣ በመሰብሰብ እና በመጠረዝ ለትውልድ በማቆየት
- ንዋየ ቅድሳትን ለመጠበቅ በሰበካ ጉባዔያት በኩል አስተዋፅዖ በማድረግ
- በእምነት፣ በሥርዓት፣ አለያም ደግሞ በማኅበራዊ ኑሮ ረገድ ለሚነሡ ጥያቄዎች፤ የዘመኑ ፍልስፍና፣ ሳይንስና ቴክኖሎጂ በምእመናን ኑሮ ለሚፈጥሩዋቸው እንዲሁም ችግሮች የራስን አመለካከት ይዞ ከመጓዝ ይልቅ ለአበው አቅርቦ መፍትሔ እንዲያገኝ ማድረግ፣
- ትውፊታችንን ለልጆቻችን ማስተማር።

እንዲህ ካደረግን በእውነት የሐዋርያትን ትውፊት ይዘን፣ የቅዱሳንን ሕይወት ወርሰን፣ አንድ ጊዜ ፈፅግ ለቅዱሳን በተሰጠች ሃይማኖት መኖር እንችላለን። ለዚህም እግዚአብሔር ይርዳን። አሜን።